

Agència
per a la Qualitat
del Sistema Universitari
de Catalunya

TALLER: L'AVAUACIÓ DE LA RECERCA EN HUMANITATS I CIÈNCIES SOCIALS

Universitat de Barcelona, 28 i 29 de gener de 2010

Ponències i contribucions
Grup 5: Psicologia

SUMARI

Contribució

L'avaluació de la recerca: el cas de la Psicologia. Pep Garcia-Borés, Departament de Psicologia Social, UB.....**pàgina 3**

Ponència

Els criteris d'avaluació en Psicologia, establerts a uns mínims raonables. Ana Adan, Departament de Psiquiatria i Psicobiologia Clínica, UB.....**pàgina 5**

Contribució

Las revistas españolas de Psicología: Cómo elegir la revista donde publicar, Xavier Carbonell, Departament de Psicologia, URL.....**pàgina 11**

Ponència

Reflexions al voltant de l'avaluació de la recerca psicològica: indicadors, elements de valoració i cap a l'estandardització flexible dels aplicatius avaluatius. Olatz López, Departament de Metodologia de les Ciències del Comportament, UB.....**pàgina 19**

Contribució

La transferència de coneixements: reflexions en l'àmbit de la Psicologia. Mariona Portell, Departament de Psicobiologia i Metodologia de les Ciències de la Salut, UAB.....**pàgina 25**

Ponència

Reflexió sobre la cerca de flexibilitat i seguretat a l'hora de fixar i aplicar criteris per avaluar la qualitat de la recerca en Psicologia. Conrad Izquierdo, Departament de Psicologia Bàsica, Evolutiva i de l'Educació, UAB.....**pàgina 27**

Contribució

Impacte dels grups de recerca en la producció científica. Elisabet Tubau, Departament de Psicologia Bàsica, UB.....**pàgina 32**

L'Avaluació de la Recerca: el cas de la Psicologia

Dr. Pep Garcia-Borés i Espí

Departament de Psicologia Social

Universitat de Barcelona

La Psicologia és una disciplina intrínsecament plural. Ho és, tant des del punt de vista d'àmbits temàtics, com des dels punts de vista teòric i epistemològic. Ara bé, aquest pluralisme no es veu reflectit, en absolut, en els actuals criteris d'avaluació de la recerca que se li apliquen, produint una enorme selectivitat en la producció de coneixement de la disciplina.

El problema és, fonamentalment, epistemològic, fruit de l'aposta naturalista que, en el seu dia, la psicologia va fer pel model de les ciències naturals, el positivisme. Un paradigma que, amb independència de les seves fases evolutives, segueix fidel a uns axiomes entre els que destaquen: la seva concepció naturalista i universalista dels fenòmens estudiats; el seu plantejament nomotètic dirigit a la construcció de teories generals, cercant només regularitats i eludint la diversitat; la seva obsessió per la predicció i el control; el seu objectivisme; la seva sacralització del mètode com garant d'aquesta objectivitat, que els ha dut a la matematització del món psicològic, o a valorar una teoria, no pel que aporta sinó per si ha seguit correctament el procediment; i amb la seva retòrica de veritat, que cap revisionisme positivista ha pogut, a la pràctica, impedir.

Una aposta epistemològica errada, cada cop per més sectors de la Psicologia actual, malgrat continua sent dominant i, en conseqüència, imposant els seus criteris, tal i com també succeeix en altres disciplines humanes i socials. Un paradigma que també va conduir cap a aquesta submissió als criteris, a les formes de fer recerca, a la llengua, dels anglosaxons. I clar, això ha tingut, i té, enormes conseqüències

Per exemple, en el pla teòric, la Psicologia des de principis del segle XX ha gaudit de la riquesa que suposa el pluralisme teòric, donant lloc a molt diverses perspectives que han anat proposant les seves diferents concepcions d'un món tan complex com el psicològic. Ara bé, el domini d'unes o altres perspectives no ha vingut donat tant per la seva capacitat de convicció, com per si els seus plantejaments eren o no compatibles amb les exigències positivistes. Va passar amb la Psicoanàlisi de Freud, amb l'Interaccionisme Simbòlic de Mead, amb la Revolució Cognitiva de Bruner, i ara la censura continua amb totes les noves corrents teòriques que no combreguen amb el credo positivista. Noves corrents teòriques que precisament el que denuncien és que el coneixement

psicològic construït en les dècades anteriors, sistemàtic i estandaritzat, donava molta seguretat, certament, però era angoixosament fred i artificial, allunyat de les experiències psicològiques dels humans.

O en el pla temàtic. Si bé aparentment, el pluralisme d'àmbits temàtics a Psicologia sembla del tot evident, anant des de la psicobiologia a la psicologia social, des de la psicopatologia a la psicologia política, des de l'estudi de l'afàsia fins les relacions intergrupals. Però és només aparent. Els actuals criteris de valoració de la recerca, clarament positivistes i anglosaxons, fan, per exemple, que s'estudien aquells temes que un pensa que li poden finançar enlloc dels que considera rellevants. L'actual valoració de la transferència, tal i com aquesta està sent concebuda, elimina qualsevol temàtica que no comporti un benefici, en clau economicista, immediat. La dependència de la valoració via publicacions anglòfones anul·la les anàlisis de problemàtiques locals. I així podria continuar fins l'esgotament.

En definitiva, el domini del model de les CCNN que encara perdura, s'acompanya encara avui d'una dràstica censura cap a qualsevol altre forma de construcció de coneixement, protegint així la seva continuïtat. Des de la subvenció de projectes de recerca, el reconeixement de mèrits, les possibilitats de publicació, els criteris de les Comissions de Doctorat o de les noves places de professorat. Des de l'adequació temàtica, la censura teòrica, l'eliminació de la crítica, o la submissió a una llengua i una lògica, que no fan si no produir un enorme empobriment de la recerca a Psicologia.

Necessitem legitimar el pluralisme epistemològic, potenciar el pluralisme teòric, donar cobertura a la llibertat temàtica i avalar l'activitat crítica. Necessitem imperiosament, nous criteris de qualitat.

Els criteris d'avaluació en Psicologia, establerts a uns mínims raonables

Ana Adan

Dept. Psiquiatria i Psicobiologia Clínica. Facultad de Psicologia. UB

L'avaluació de la productivitat científica a l'estat espanyol ja fa unes dècades que es realitza, essent especialment evident pel que fa a l'accés als cossos de professorat funcionari i per a l'obtenció dels trams d'investigació o sexenis de recerca. En els darrers anys, però, ha sorgit el debat sobre la seva pertinença potenciat pels requisits d'acreditació que s'han establert per l'ANECA (Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad y la Acreditación) i les agències d'avaluació autonòmiques de les diferents figures de professorat universitari. També ha incrementat l'interès institucional per l'activitat científica atès que els diferents rankings de qualitat i excel·lència inclouen amb major o menor pes la producció científica en termes quantitatius i, mitjançant diversos estimadors, també qualitius. A més, una part substancial del finançament assignat a les universitats té en compte els indicadors de producció. Així, doncs, ens trobem amb diferents nivells possibles d'avaluació, des de la del professor o la dels grups de recerca fins a la més institucional atenent a departaments, facultats i, finalment, universitats. És obvi, doncs, que no es pot defugir del fet de ser avaluat i el que cal és aconseguir uns mecanismes fonamentats en criteris el més transparents i ben fets possible, per tal de que cap investigador actiu es trobi perjudicat per les característiques o peculiaritats del seu camp de recerca.

La present exposició es centrarà en l'àmbit de la Psicologia, a cavall entre les Ciències Socials i les Ciències de la Salut, podent-se sol·licitar l'avaluació en un o un altre cas segons es consideri el més adient. Val a dir que, tret de determinades línies de recerca en psicobiologia o psicologia bàsica, la majoria d'investigadors opten per assenyalar l'àmbit de les Ciències Socials el qual és més pertinent a la recerca que desenvolupen i, a l'hora, menys exigent.

Si considerem els criteris establerts per l'acreditació de les figures de catedràtic i professor titular d'universitat de l'ANECA, els requisits per assolir una avaluació positiva són més que raonables. En aquestes avaluacions s'integren bona part dels aspectes que defineixen de forma integral l'activitat científica, englobats en 3 apartats: recerca, docència o exercici professional i gestió. Així, per la figura de catedràtic cal assolir un mínim de 80 sobre 100 ponderant en aquesta puntuació un màxim de 55 la recerca, de 35 la docència i de 10 la gestió. Es requereix l'obtenció d'una puntuació mínima de 20 punts pel que fa a la docència perquè es calculi el sumatori. Per la figura de titular cal assolir un mínim de 65 sobre 100 ponderant en aquesta puntuació un màxim de 50 la recerca, de 40 la docència, de 5 la formació acadèmica i de 5 l'experiència en gestió. Es requereix l'obtenció d'una puntuació mínima de 60 punts pel que fa als apartats d'activitat investigadora i docent i de 65 considerant el total. Per a les Ciències del Comportament (Psicologia), considerades dins de les Ciències Socials, s'espera que el candidat tingui publicats en revistes del *Journal Citation Reports* (JCR) del ISI o Latindex un mínim de 8 treballs en el cas de la titularitat i de 16 quan s'opti a

la càtedra, si be tal i com s'especifica excepcionalment en poden ser menys. A continuació revisarem el tema de la base de dades i els trams de recerca, però podem dir que això comporta en el cas de la titularitat l'activitat investigadora d'un tram de recerca força actiu o dos de moderats i en el cas de la càtedra de 2 trams de recerca força actius o 3 de moderats. Per la càtedra, cada tram de recerca avaluat positivament són 15 punt en l'apartat corresponent i si el candidat en té 4 ja aconsegueix la màxima puntuació d'activitat investigadora sense que calgui sotmetre a avaluació aquest apartat. A més, l'avaluació no es decideix merament a partir d'un sumatori de punts, sinó considerant la trajectòria del candidat de forma completa. Així, un ampli ventall tant d'*inputs* com d'*outputs* tenen un pes específic en l'avaluació integral de la tasca investigadora, essent cada dia més important que es produeixi un balanç equilibrat o en benefici dels outputs. Tots els esforços que es realitzin per tal de millorar els aspectes metodològics i la consideració de les possibles activitats a incorporar en l'avaluació són una molt bona cosa, en especial si la comunitat científica hi participa amb suggeriments i aportacions des de la seva experiència i les necessitats percebudes (Rovira, 2006; Castro et al., 2006; Barrenechea et al., 2008). Ara be, en el moment actual i pel que fa a l'àmbit de la Psicologia no existeixen grans problemes per ajustar-se als requisits establerts i assolir avaluacions positives.

El treball de Buéla-Casal & Sierra (2007) mereix una menció aquí, ja que va recollir l'opinió de professors funcionaris d'universitat sobre quins haurien de ser els criteris per l'acreditació. Per les Ciències de la Salut, on el treball va incloure la Psicologia, apareix una mitjana de 10 publicacions per la titularitat i de 20 en el cas de càtedra limitant-nos al criteri de producció acadèmico-científica d'articles publicats en el JCR del ISI, el més exigent de tots els que suposen l'avaluació. En les Ciències Socials les mitjanes són considerablement inferiors, de només 3 publicacions per la titularitat i de 6 en el cas de càtedra. Aquests criteris de producció són força semblants als que es troben vigents i que acabem de comentar per ambdues figures.

La queixa d'alguns investigadors de que la seva àrea de recerca es fa visible per altres vies de les considerades a la base de dades del ISI i d'altres semblants internacionals o nacionals, costa d'entendre en el moment actual pel que fa a la psicologia. Tant al *Science Citation Index* (SCI) com al *Social Citation Index* (SSCI) del JCR es recull un nombre considerable de revistes de Psicologia, bona part d'elles en anglès però també algunes en espanyol. En el primer cas trobem un total de 61 revistes indexades, en la seva majoria de temàtica bàsica o biològica. En el segon cas trobem les revistes de Psicologia distribuïdes en un ampli ventall de diferents categories o camps de treball. Una revista pot tenir assignada més d'una categoria, tot i que en general si és així una revista apareix en un parell de categories. Si fem un recull de les diferents disciplines en la base de dades del factor d'impacte de l'any 2008 –última apareguda- veiem la següent distribució:

- Aplicada --- 61 revistes
- Biològica --- 14 revistes
- Clínica --- 88 revistes

- Desenvolupament --- 56 revistes
- Educativa --- 42 revistes
- Experimental --- 71 revistes
- Matemàtica --- 11 revistes
- Multidisciplinar --- 101 revistes
- Psicoanàlisi --- 13 revistes
- Social --- 50 revistes

Per descomptat això és també així i encara més ampli si es tenen en compte altres bases de dades internacionals (Scopus, Latindex) o nacionals (CARHUS PLUS, IN-RECS, RESH) similars al JCR del ISI (Carbonell & Carbó, 2009). CARHUS PLUS + 2008 considera 578 revistes de Psicologia de les quals un 39,97% pertanyen al grup A de les més valorades, l'índex d'impacte de les revistes espanyoles en Ciències Socials –IN-RECS– confeccionat per la Universitat de Granada recull 90 revistes distribuïdes per quartils; i, finalment, el RESH (Revistas Españolas de Ciencias Sociales y Humanas: Valoración integrada e índice de citas) del Ministeri de Ciència e Innovació confeccionat el 2003 considera 65 revistes de Psicologia. Certament, algunes revistes queden excloses de les diferents bases de dades, però bona part de les existents en Psicologia es recullen al menys en un cas i sovint en més d'un.

En Psicologia la producció científica visible aporta un balanç molt positiu per la dècada del 1994-2004, havent-se multiplicat per quatre el volum de producció (Rovira, 2006). A més, la creació de la base de dades Scopus per Elsevier ha suposat l'aparició d'una “competència” per les bases de dades de l'ISI, la qual cosa ha comportat la incorporació recent de més revistes en aquestes segones durant els darrers dos anys. Un fet que encara s'està produint i que caldria aprofitar convenientment. Els treballs de Gimenez-Toledo et al. (2009) i Jimenez-Contreras et al. (2009) són un bon material recentment publicat pel que desitgi revisar la situació de les revistes espanyoles de Psicologia atenent a la qualitat i tendències editorials, la visibilitat, l'impacte i el grau d'internacionalització.

La publicació en les revistes incloses en les diferents bases de dades facilita la visibilitat dels treballs a la comunitat científica, la qual cosa en promou la difusió i, per tant, el prestigi que en bona part es produeix quan altres investigadors inclouen el treball com a referència bibliogràfica. De totes maneres sempre queda oberta la possibilitat d'incloure a les diferents bases de dades altres revistes en el futur, la qual cosa és feina de tota la comunitat científica. La reflexió feta per Griffith Edwards (2005) en una editorial de la revista *Adicciones* em sembla magistral “las revistas están comprometidas y en interacción con las comunidades científicas a las que sirven y deben servir como un instrumento que las fortalezca. Las revistas son un medio fundamental para plantear retos, provocar discusiones, forzar debates, proteger la integridad, ayudar a que nuestro trabajo sea relevante para el mundo real, añadir valor a lo que hacemos y contribuir a que los científicos de diferentes países nos conozcan. Desde mi punto de vistas, éstos son objetivos que merecen un esfuerzo”.

L'avaluació dels trams de recerca o sexenis que realitza la Comisión Nacional Evaluadora de la Actividad Investigadora (CNEAI) és probablement una de les més limitades quant a la valoració integral dels diferents eixos de la recerca. La qual cosa no és pas una crítica, doncs el seu objectiu és avaluar la recerca, existint altres vies institucionals per aconseguir avaluacions de l'activitat docent i de la de gestió. A l'actualitat, es demanen també uns mínims més que raonables a l'hora d'avaluar positivament l'activitat investigadora en Psicologia considerada dins de l'àmbit de les Ciències Socials. Així, d'entre les cinc publicacions que cal seleccionar com a millors del període es requereix que dues d'elles s'hagin publicat en revistes indexades en el ISI. Potser s'hauria d'ampliar les bases de dades a tenir en compte en l'avaluació a un nivell equiparat al de les revistes ISI, ja que alguns pocs investigadors poden trobar-se amb un perfil de feina molt ben feta que escapi a aquest requisit mínim. Però en termes generals la producció mínima establerta per assolir una avaluació positiva no és en absolut massa exigent, suposa aconseguir publicar un treball cada dos anys llargs en una revista recollida en ISI.

Contràriament a proposar una desvinculació dels criteris internacionals d'avaluació que prevalen a l'actualitat, el que cal fer és una tasca en vers aconseguir que les publicacions nacionals espanyoles de Ciències Socials i, en concret, les de Psicologia assoleixin més visibilitat i difusió. Si la representativitat de les bases de dades vigents pots ser parcial e insuficient (Castro et al., 2006) cal esmerçar esforços perquè això deixi de ser així en un futur immediat. Aquesta tasca s'ha de liderar des dels consells editorials de les revistes, intentant complir els criteris de qualitat exigits que els permetin ser incorporades en les diferents bases de dades. També els investigadors, que en triar on pot ser millor publicar el seu treball han de mostrar-se exigents malgrat això els pugui suposar una dilatació en el temps d'espera per aparèixer publicat el seu treball -possibles rebutjos- i esforços addicionals per tal ajustar-se a canvis suggerits que poden implicar, fins i tot, un replantejament substancial del treball original confeccionat. En Ciències Socials la publicació en revistes o editorials de caràcter molt local o amb poca difusió no sempre està justificat (Rovira, 2006), fet que és també així molt sovint en Psicologia.

La revisió dels treballs sotmesos per parells és un element clau per a prestigiar les revistes i les publicacions que es facin, essent evident que tots en la nostra àrea de treball tenim revistes on ens és fàcil publicar i d'altres on se'ns posen les coses més difícils. En aquest grau de dificultat hi té un pes específic el nombre de revisors, no és el mateix ajustar-se als canvis suggerits per un o dos revisors que als de 3 o més. Hi ha una relació força directa entre el nombre de revisors i el grau d'impacte de les revistes ISI, i entre l'impacte de la revista on s'ha publicat i les cites que el treball va rebent els anys posteriors a la seva aparició. També és cert que les revistes amb pocs anys de vida i/o d'incorporació al JCR poden sofrir fluctuacions importants en el grau d'impacte d'un any a un altre. Com a exemple pot mencionar-se *International Journal of Clinical and Health Psychology*, apareguda l'any 2001. Determinades estratègies com potenciar les autocites, publicar treballs de revisió o de caire metodològic que seran posteriorment

citats per tots els articles d'aquell camp en són factors amb pes específic en aquest fet, però quan el temps d'incorporació a ISI ja es consolida en 10 a més anys el grau d'impacte i la posició en un determinat quartil d'una revista acostuma a assolir un valor amb fluctuacions mínimes.

Per acabar, mencionar que l'índex h proposat per Hirchs (2005) sembla una bona estratègia per tenir en consideració la visibilitat, impacte i qualitat que dins la comunitat científica ha assolit el treball de recerca d'un investigador. És evident que l'índex h varia enormement entre les diferents àrees de coneixement i, per tant, les comparacions entre investigadors cal limitar-les al mateix àmbit de recerca. No hi ha dubte que camps disciplinaris diferents tenen patrons de recerca diferencials els quals s'associen a mesures diferents de la qualitat del impacte. Però tenint en consideració aquest fet l'índex h és un molt bon element complementari de qualitat de la recerca a ponderar, en especial quan el període d'avaluació és ampli o s'avaluen investigadors sèniors. L'aparició i creixement del nombre de citacions dels treballs té un temps d'espera considerable, estimat en uns 5-7 anys en el cas de les Ciències Socials i entre 3-5 per les Ciències Naturals (Salgado & Páez, 2007). Així, per l'acreditació de catedràtic o en relació a avaluar l'adequació d'un investigador principal per un projecte competitiu si que pot ser adient tenir en compte l'índex com a element del currículum del sol·licitant (Rodríguez-Navarro & Imperial-Ródenas, 2008). Una iniciativa a l'estat espanyol és la pàgina web que recull l'índex d'investigadors espanyols (<http://indice-h.webcindario.com>) en la qual trobem un punt de tall pel que fa a la Psicologia de 10 per tal d'aparèixer en ella. És a dir, tenir 10 treballs publicats en ISI que han rebut un mínim de 10 citacions. Actualment hi apareixen només 15 investigadors, 10 dels quals publiquen en l'àmbit de la Psicologia Experimental, 2 en el de la Psicologia Multidisciplinar i 3 en el de la Psicologia Social segons les categories del SSCI.

L'índex h ha rebut nombroses crítiques, com que se'ns pot citar com a mal exemple de treball o que perjudica als equips de recerca petits o als investigadors joves o als que duen a terme un treball individual i/o en camps amb molt poca activitat científica. Certament que un treball pot rebre referències contextualitzades negativament en un determinat àmbit d'estudi, però el període durant el qual això succeirà serà breu i les cites que finalment es consoliden són les considerades més pertinents per la comunitat científica que hi treballa. Pel que fa al perjudici que pot suposar l'aplicació de l'índex en grups de recerca petits o autors novells, existeixen criteris complementaris o correctors força adients per tal de minimitzar aquests aspectes (Rodríguez-Navarro & Imperial-Ródenas, 2008). Un exemple és l'índex m, també proposat per Hirchs, que consisteix en calcular el quocient entre h i n (anys transcorreguts des de la primera publicació) i mesura l'impacte anual en l'àrea de recerca. El pertànyer a un grup gran amb molta productivitat i on sovint el nombre d'autors dels treballs és elevat incrementa la probabilitat de rebre citacions posteriors, però hi ha estudis que evidencien la no existència d'una correlació significativa d'aquests elements amb l'índex h (<http://indice-h.webcindario.com>).

Referències

- Barrenechea, J., Castro-Spila, J. & Ibarra, A. (2008). *Calidad relacional y evaluación integral de la actividad científica en ciencias sociales y humanidades: propuesta metodológica e indicadores*. Bilbao: Universidad del País Vasco.
- Buela-Casal, G. & Sierra, J.C. (2007). Criterios, indicadores i estándares para la acreditación de profesores titulares y catedráticos de universidad. *Psicothema*, 19, 537-551.
- Carbonell, X. & Carbó, N. (2009). Las revistas españolas de psicología: como elegir la revista donde publicar. *Anales de Psicología*, 25, 209-216.
- Castro, J., Barrenechea, J. & Ibarra, A. (2006). Indicadores de actividad científica en Ciencias Sociales y Humanidades: hacia un modelo de evaluación integral basado en patrones disciplinarios de la investigación. *La evaluación de la actividad científica en Ciencias Sociales y Humanidades*. Pp. 73-103. Bilbao: Servicio editorial de la Universidad del País Vasco.
- Edwards, G. (2005). ¿qué podemos esperar de una revista especializada en el tema de las adicciones?. *Adicciones*, 17, 93-95.
- Gimenez-Toledo, E., Rodríguez-García, G. & Moneda, M. (2009). Spanish scientific journals on psychology (II): editorial quality, visibility, internationality and editors attitude towards open access. *Psychology Science Quarterly*, 51, 119-134.
- Jimenez-Contreras, E., Delgado, E., Ruiz, R., Rodríguez-García, G. & Moneda, M. (2009). Spanish psychology journals: demography, editorial tendencies and impact. *Psychology Science Quarterly*, 51, 100-108.
- Hirchs (2005). An index to quantify on individual's scientific research output. *Proceedings of the National Academy of Science*, 46, 16569-16572.
- Salgado, J.F. & Páez, D. (2007). La productividad científica y el índice h de Hirchs de la psicología social española: convergencia entre indicadores de productividad y comparación con otras áreas. *Psicothema*, 19, 179-189.
- Rodríguez-Navarro, A. & Imperial-Ródenas, J. (2008). *Índice h. Guía para la evaluación de la investigación española en ciencia y tecnología utilizando el índice h*. (www.madridmasd.org)
- Rovira, L. (2006). ¿Hacia una evaluación métrica de la investigación en las Humanidades y Ciencias Sociales?. *La evaluación de la actividad científica en Ciencias Sociales y Humanidades*. Pp. 33-52. Bilbao: Servicio editorial de la Universidad del País Vasco.
- ANECA (2008). Programa ACADEMIA. Principios y orientaciones para la aplicación de los criterios de evaluación. Versión 1.0 (09/01/2008).

Las revistas españolas de Psicología: Cómo elegir la revista donde publicar

Xavier Carbonell* y Noemí Calvo

Universitat Ramon Llull, Barcelona

Resumen: La calidad, el prestigio y la influencia de una revista psicológica no son fáciles de determinar. El criterio de evaluación más extendido y conocido es el *impact factor* (IF) del *Institute for Scientific Information* (ISI de Thomson-Reuters). Sin embargo, pese a sus indudables cualidades, el IF tiene muchas limitaciones y utilizar sólo el IF para evaluar las revistas españolas de psicología es delicado. A partir de estas consideraciones, el objetivo de nuestro trabajo es repasar los criterios para evaluar las revistas españolas de psicología a fin de orientar al autor en la elección de la revista adecuada para obtener el máximo prestigio, difusión y visibilidad de su trabajo.

Palabras clave: Factor de impacto; comunicación científica; evaluación de la investigación; IN-RECS; Latindex; indización en bases de datos.

Title: The Spanish psychology journals: How to choose the right journal to publish.

Abstract: The quality, prestige and influence of a psychological journal are not easy to determine. The most widespread and best known assessment criterion is the impact factor (IF) by the Institute for Scientific Information (ISI of Thomson-Reuters). Nevertheless, despite its undoubted qualities, the IF has many limitations and to use only IF to assess the Spanish psychology journals is confounding. From these considerations, our work is aimed at revising the criteria to assess Spanish psychology journals in order to help authors to choose the suitable journal and thus obtain the best dissemination, prestige and visibility for their work.

Key words: Impact factor; scientific communication; research evaluation; IN-RECS; Latindex; Indexation in data bases.

Introducción

Los psicólogos publicamos con el objetivo de incrementar el conocimiento científico en Psicología y mejorar la práctica profesional. Uno de los medios más habituales para difundir este conocimiento es a través de las revistas científicas. Mediante la publicación es posible divulgar nuestros resultados a la comunidad científica. El proceso de publicar no termina cuando se envía el manuscrito al editor ni cuando es aceptado ni siquiera cuando finalmente se publica. Solo una parte de los manuscritos que se envían a las revistas son finalmente publicados. Si finalmente el manuscrito se publica, el mayor infortunio para su autor es que pase inadvertido para el resto de científicos. Si un artículo no es leído no será utilizado y, difícilmente, hará una aportación significativa a la Psicología. La misión de la investigación culmina con la proyección de sus resultados al resto de la comunidad científica.

Publicar persigue un segundo objetivo más prosaico. El número y la calidad de las publicaciones en revistas científicas es uno de los criterios para evaluar la idoneidad investigadora y docente de un profesor, un grupo de investigación, un departamento o una universidad (Agencia Andaluza de Evaluación, 2006; AQU, 2008; ANECA, 2008; Ministerio de Educación y Ciencia, 2005). Se supone que los artículos publicados en revistas de prestigio son a su vez de calidad y, por tanto, redundan en la evaluación del currículo del autor. Por tanto, desde una perspectiva científica y personal, conseguir la mayor difusión posible de la propia investigación para hacerla accesible y útil es un objetivo natural y legítimo (Bordons, 2004) muy útil para progresar en la carrera universitaria.

Ahora bien, la calidad, el prestigio y la influencia de una revista no es fácil de determinar. Para ello, se utilizan criterios basados en el número de citas que recibe la revista, en la

opinión de los investigadores del ámbito, en la calidad editorial, en la pervivencia o en la combinación de dos o más de estos criterios. Además, se debe considerar que en la evaluación de la investigación en humanidades y ciencias sociales está fuertemente condicionada por factores territoriales, culturales y lingüísticos (Urbano *et al.*, 2005). Por todas estas razones, es conveniente facilitar al investigador en Psicología elementos para escoger la revista donde publicar (Osca, Civera, Tortosa, Quiñones, Peñaranda y López, 2005).

El criterio de evaluación más extendido es el *Impact Factor* (IF) del *Institut for Scientific Information* (ISI de Thomson-Reuters) (de la Cueva, Aleixandre y Rodríguez, 2001). De hecho, el IF de una revista es sinónimo de prestigio tal es su influencia en investigadores y evaluadores. El IF cubre distintas disciplinas de la ciencia y las ciencias sociales y es de ámbito internacional. Se consulta en el *Journal Citation Report* (JCR) y se divide en dos secciones, una para la ciencia y tecnología (*Science Edition*) y otra para las ciencias sociales (*Social Sciences Edition*).

Sin embargo, pese a sus indudables cualidades, el IF tiene varias limitaciones (Bordons y Zulueta, 1999; Buela-Casal, 2003) algunas de ellas matizadas por su creador (Garfield, 2003). En consecuencia, el IF tiene un carácter relativo y sin significado por sí mismo si no se tienen en cuenta otros factores de la actividad científica. Utilizar el IF como criterio único para evaluar las revistas españolas de Psicología es delicado. Por ejemplo, en la edición 2007 del *JCR Social Science* sólo indiza cinco revistas españolas de psicología: *International Journal of Clinical and Health Psychology*, *Psicológica*, *Psicotema*, *Revista de Psicología del Deporte* y *(The) Spanish Journal of Psychology*. Por estos motivos se ha propuesto elaborar índices de citas de revistas españolas (Benavent y Porcel, 2000) y aumentar el número de revistas españolas en ISI (Ruiz-Pérez, Delgado, Jiménez-Contreras, 2006).

Evaluar una revista científica es un problema compartido por todas las disciplinas y contextos culturales que dista mucho de estar resuelto. Dadas las limitaciones para aplicar el IF en la evaluación de las revistas españolas de Psicología, es necesario utilizar otros criterios específicos para el caso de

* Dirección para correspondencia [Correspondence address]: Xavier Carbonell. FPCEE (Facultad de Psicología, Ciències de l'Educació i de l'Esport), Blanquerna - Universitat Ramon Llull. c/ Cister, 34. 08022 Barcelona (España). E-mail: xaviercs@blanquerna.url.edu

España. Gracias al apoyo económico de varias instituciones estatales y autonómicas se han impulsado diferentes proyectos para diseñar criterios complementarios de evaluación de las revistas de Ciencias Sociales y Humanidades y, concretamente, de las revistas españolas de Psicología (Tabla 1). En

base a estos supuestos, el objetivo de nuestro trabajo es repasar los criterios para evaluar las revistas españolas de Psicología a fin de orientar al autor a elegir la revista psicológica adecuada y obtener el máximo difusión, prestigio y visibilidad de su trabajo.

Tabla 1: Criterios para evaluar la calidad y visibilidad de las revista de Psicología en España.

Tipología	Criterios
Número de citaciones que recibe la revista	- Índice de Impacto de las Revistas Españolas de Ciencias Sociales (IN-RECS) de la Universidad de Granada - Índice de citas de Cangas, Pérez y Gázquez - El índice de citas del CSIC
Parámetros de calidad editorial	- Latindex - DICE - Criterios CNEAI
Visibilidad	- Indizada en bases de datos - Indizada en las bases del ISI - Presencia en bibliotecas universitarias (REBIUN)
Criterios combinados	- Índice Compuesto de Difusión Secundaria (ICDS) de la Universidad de Barcelona - Listas CARHUS plus de la <i>Direcció General de Recerca</i> de la <i>Generalitat de Catalunya</i> - Listas de la UCUA - Proyecto ERCE, de la Universidad de Zaragoza. - Valoración integrada de las revistas de Psicología: RESH

Criterios basados en índices de citas

El Índice de Impacto de las Revistas Españolas de Ciencias Sociales (IN-RECS)

El Grupo de Investigación Evaluación de la Ciencia y de la Comunicación Científica de la Universidad de Granada elabora el Índice de Impacto de las Revistas Españolas de Ciencias Sociales (IN-RECS). El IN-RECS es un índice bibliométrico que ofrece información estadística a partir del recuento de las citas bibliográficas con el fin de determinar la relevancia, influencia e impacto científico de las revistas españolas de ciencias sociales. Su concepción es equivalente al

factor de impacto del ISI. En el área de Psicología se identificaron 101 revistas de las que 27 se utilizaron como revistas fuente. Las revistas fuente se seleccionaron en base a la pervivencia, calidad editorial, impacto científico y opinión de los investigadores españoles (IN-RECS, 2009). El IN-RECS ha recibido financiación del Ministerio de Educación y Ciencia a través de la Dirección General de Universidades y de la Dirección General de Investigación. El Índice de Impacto de las revistas de Psicología se puede consultar en línea en la dirección: <http://ec3.ugr.es/in-recs/Psicologia.htm>. En la columna IN-RECS de la Tabla 2 consta el Índice de Impacto del año 2007 de la revistas de Psicología.

Tabla 2: Listado alfabético de las revistas de Psicología de España: puntuación y categorización en diferentes criterios de calidad.

Título de la Revista	IN-RECS 2007	Criterios Latindex 2008	CARHUS PLUS 2008	RESH Índice de citas 2005	RESH: Valoración Integrada 2005
<i>Acción Psicológica</i>	0.166	26	B ⁶	NF	NF
<i>Adiciones. Revista de Sociodrogalcohol</i> ^{3, 5}	0.156	31	B ⁶	0.095	61.25
<i>Aloma. Revista de Psicología i Ciències de l'Educació</i>	0.000	NV	B ⁶	NF	NF
<i>Anales de Psicología</i> ^{2, 3}	0.269	32	B ⁶	0.108	85.00
<i>Análisis y Modificación de Conducta</i> ^{3, 4, 5}	0.197	NV	NF	0.321	75.10
<i>Ansiedad y Estrés</i> ^{3, 4}	0.756	NV	B ⁶	0.084	80.33
<i>Anthropologica. Revista de Etnopsicología y Etnopsiquiatría</i> ⁵	----	NF	NF	0.22	51.60
<i>Anuari de Psicologia de la Societat Valenciana de Psicologia</i>	0.000	28	B ⁶	NF	43.24
<i>Anuario de Psicología</i> ^{3, 4, 5}	0.306	30	B ⁶	0.140	89.42
<i>Anuario de Psicología Jurídica</i>	0.000	32	B ⁶	0.026	46.02
<i>Anuario de Sexología</i>	----	NV	B ⁶	NF	NF
<i>Anuario. Filosofía, Psicología y Sociología</i>	0.000	26	NF	NF	NF
<i>Apuntes de Psicología</i>	0.187	32	B ⁶	0.078	71.65
<i>Area 3. Cuadernos de Temas Grupales e Institucionales</i>	----	NV	B ⁶	NF	NF
<i>Boletín de Psicología</i> ³	0.219	27	B ⁶	0.133	49.81
<i>Boletín del Real Patronato de Prevención y Atención a Personas con Minusvalía</i>	----	NF	NF	NF	NF
<i>Bonagent</i>	----	NV	B ⁶	NF	NF

<i>Cadernos de Psicología</i>	0.000	NV	B ⁶	0.025	38.50
<i>Clínica y Análisis Grupal</i> ⁵	0.000	27	B ⁶	NF	NF
<i>Clínica y Salud</i> ³	0.312	32	B ⁶	0.605	59.77
<i>Cognitiva</i> ^{3, 4, 5}	0.119	NV	B ⁶	0.121	84.67
<i>Cuadernos de Medicina Psicosomática y Psiquiatría de Enlace</i>	0.044	NV	B ⁶	0.019	50.47
<i>Cuadernos de Psicología del Deporte</i>	0.046	32	B ⁶	NF	NF
<i>Cuadernos de Terapia Familiar</i>	0.000	NV	B ⁶	0.016	34.23
<i>Edupsyké. Revista de Psicología y Psicopedagogía</i>	0.225	28	B ⁶	NF	NF
<i>El Niño. Revista del Instituto del Campo Freudiano</i>	----	NV	NF	NF	NF
<i>Entre Líneas. Revista Especializada en Psicomotricidad</i>	0.000	NV	B ⁶	NF	NF
<i>Escritos de Psicología</i>	0.000	NF	B ⁶	NV	NF
<i>Estudios de Pedagogía y Psicología</i>	----	NV	NF	NF	NF
<i>Estudios de Psicología</i> ^{3, 4, 5}	0.360	30	B ⁶	0.299	70.92
<i>FAISCA. Revista de Altas Capacidades</i>	0.000	31	NF	NF	62.50
<i>Gamma. Revista de Grafología y Ciencias Afines</i>	----	NF	B ⁶	NF	NF
<i>Huarte de San Juan. Psicología y Pedagogía</i>	0.000	NV	B ⁶	NF	12.56
<i>Iberpsicología</i>	0.020	NV	B ⁶	0.042	23.00
<i>Ideación. Revista en Español sobre Superdotación</i>	----	NV	B ⁶	NF	NF
<i>Infancia y Aprendizaje</i> ^{2, 3, 4, 5}	0.270	31	B ⁶	0.242	96.63
<i>Informació Psicològica</i>	0.000	26	NF	0.007	26.82
<i>Integración. Revista sobre Ceguera y Deficiencia Visual</i>	0.000	27	B ⁶	NF	42.65
<i>International Journal of Clinical and Health Psychology</i> ^{1, 2, 3}	2.763	33	A	NF	NF
<i>Revista Internacional de Psicología Clínica y de la Salud</i>					
<i>International Journal of Psychology and Psychological Therapy = Revista Internacional de Psicología y Terapia Psicológica</i> ²	0.532	32	B ⁶	NF	NF
<i>Intersubjetivo. Revista de Psicoterapia, Psicoanalítica y Salud</i>	0.000	26	B ⁶	NF	NF
<i>Intervención Psicosocial: Revista sobre Igualdad y Calidad de Vida</i> ⁵	0.000	31	B ⁶	0.143	51.73
<i>Medio Ambiente y Comportamiento Humano. Revista Internacional de Psicología Ambiental</i>	0.000	27	NF	NF	NF
<i>Metodología de Encuestas. Revista de la Sociedad Internacional de Profesionales de la Investigación en Encuestas</i>	0.024	33	NF	NF	18.83
<i>Metodología de las Ciencias del Comportamiento</i> ^{3, 4}	0.656	NV	B ⁶	0.175	51.27
<i>Música, Terapia y Comunicación</i>	0.000	NV	NF	NF	22.69
<i>Papeles del Psicólogo</i> ³	0.129	28	B ⁶	0.331	62.39
<i>Psicomotricidad</i>	----	NV	B ⁶	NF	NF
<i>Psicologemas</i>	----	NV	B ⁶	0.174	46.88
<i>Psicología Conductual</i> ^{2, 3, 4}	0.191	NV	B ⁶	0.284	80.20
<i>Psicología Educativa</i>	0.043	31	B ⁶	0.065	47.52
<i>Psicología Política</i> ^{3, 5}	0.151	28	B ⁶	0.060	54.05
<i>Psicológica</i> ^{2, 3, 4}	0.411	29	B ⁶	0.157	75.41
<i>Psicothema</i> ^{1, 2, 3, 4, 5}	0.977	27	B ⁶	0.367	78.82
<i>Psychology in Spain</i>	0.129	NV	B ⁶	0.016	36.00
<i>Quinesia. Revista de Educación Especial</i>	0.000	26	NF	0.023	39.55
<i>REMA. Revista Electrónica de Metodología Aplicada</i>	0.000	30	B ⁶	NF	45.00
<i>Revista Catalana de Psicoanàlisi</i>	0.000	27	B ⁶	NF	NF
<i>Revista de Análisis Transaccional y Psicología Humanista</i>	0.000	NV	B ⁶	NF	NF
<i>Revista de Atención Temprana</i>	0.000	25	B ⁶	NF	32.70
<i>Revista de Historia de la Psicología</i> ^{3, 5}	0.104	30	B ⁶	0.101	83.25
<i>Revista de la Sociedad Española del Dolor</i>	0.057	NV	NF	NF	NF
<i>Revista de la Sociedad Española del Rorschach y Métodos Projectivos</i>	0.000	26	NF	NF	NF
<i>Revista de Logopedia, Foniatría y Audiología</i>	0.320	33	B ⁶	0.067	71.80
<i>Revista de Psicoanálisis</i> ⁵	0.000	25	B ⁶	NF	NF
<i>Revista de Psicodidáctica</i>	0.000	29	NF	NF	NF
<i>Revista de Psicología de la Educación</i>	----	NV	NF	NF	31.24
<i>Revista de Psicología de la Salud</i>		30	B ⁶	0.056	32.74
<i>Revista de Psicología del Deporte</i> ^{2, 3}	0.372	32	B ⁶	0.236	55.04
<i>Revista de Psicología del Trabajo y de las Organizaciones</i> ^{1, 2, 3}	0.170	33	B ⁶	0.206	86.01
<i>Revista de Psicología General y Aplicada</i> ^{3, 4}	0.228	26	B ⁶	0.106	59.51
<i>Revista de Psicología Social</i> ^{3, 4, 5}	0.290	31	B ⁶	0.120	94.96
<i>Revista de Psicología Social Aplicada</i> ^{3, 4}	0.111	28	B ⁶	0.139	45.96
<i>Revista de Psicología. Universitas Tarraconensis</i>	----	26	NF	0.060	41.70
<i>Revista de Psicopatología y Psicología Clínica</i> ³	0.046	33	B ⁶	0.563	78.22

<i>Revista de Psicoterapia</i>	0.030	NV	B ⁶	0.042	26.66
<i>Revista de Psicoterapia y Psicopatología</i> ⁵	0.000	NV	B ⁶	NF	NF
<i>Revista Electrónica (Española) de Motivación y Emoción</i>	0.090	30	B ⁶	0.102	43.00
<i>Revista Española de Drogodependencias</i> ⁵	0.000	NV	B ⁶	0.122	48.78
<i>Revista Española de Neuropsicología</i> ⁵	0.000	30	B ⁶	NF	33.97
<i>Revista Española de Orientación y Psicopedagogía</i> ³	0.235	33	B ⁶	NF	NF
<i>Revista Galego-Portuguesa de Psicología e Educación</i>	0.010	31	B ⁶	0.007	44.74
<i>Revista Iberoamericana de Diagnóstico y Evaluación Psicológica</i>	0.015	NF	B ⁶	0.015	30.86
<i>Salud y Drogas</i>	0.076	29	B ⁶	NF	NF
<i>Siglo Cero</i>	0.020	28	B ⁶	0.108	49.15
<i>Siso/Saude</i>	0.000	26	B ⁶	NF	40.51
<i>(The) Spanish Journal of Psychology</i> ^{2,3}	0.539	31	B ⁶	0.094	79.42
<i>Trastornos Adictivos</i>	0.131	31	B ⁶	NF	NF

¹ Revista con IF del ISI

² Revista indexada en una base de datos del ISI

³ Revista fuente para confeccionar el cociente de citas de IN-RECS

⁴ Revista fuente para confeccionar el cociente de citas de Alcain y Román.

⁵ Revista presente en más de 25 bibliotecas de la red REBIUN (Osca *et al.* 2005)

⁶ B/C/D pendiente

NF: La revista no figura en la lista.

NV: La revista consta en la lista pero no tiene valor asignado.

El índice de citas de Cangas, Pérez y Gázquez

Cangas, Pérez y Gázquez (2006) han confeccionado otro índice de citas del año 2004 ampliando a 43 el número de revistas fuente de Psicología. Sus resultados fueron ligeramente diferentes a los de IN-RECS. La variación más destacable sobre la lista IN-RECS del 2004 fue la mejora de las revistas *Metodología de las Ciencias del Comportamiento*, *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*, *Adicciones*, *Anuario de Psicología Jurídica y Trastornos Adictivos*. Las revistas mejor clasificadas en este índice obtuvieron más citas en la *Web of Science del ISI*.

Factor de Impacto en psicología y educación

García, González-Sánchez y Rodríguez-Pérez (2005), basándose en el Factor de Impacto del ISI y el trabajo de Bucla-Casal, Medina, Viedma, Godoy, Lozano y Torres (2004), han analizado diferentes indicadores bibliométricos de seis revistas españolas de psicología del desarrollo y de la educación. Para ello utilizaron cuarenta y dos revistas fuente publicadas en el año 2003 y las ordenaron: *Estudios de Psicología* (0.37), *Infancia y Aprendizaje* (0.32), *Cultura y Educación* (0.24), *Revista de Educación* (0.15), *Anuario de Psicología* (0.12) y *Cognitiva* (0.09).

El Índice de Citas del CSIC

Para calcular el índice de citas Alcain y Román (2005) dividieron el número de citas a artículos publicados entre 1995-1999 por el número de artículos publicados en esos cinco años. Las revistas seleccionadas como citantes fueron las 134 mejor valoradas de las distintas áreas del conocimiento de las Ciencias Sociales y Humanas, entre las que se incluyen las 14 revistas seleccionadas de Psicología. El Índice de Citas 2004 puede consultarse en la web:

<http://resh.cindoc.csic.es/indexdecitas2003.php?varea=65>
y en la columna RESH, índice de citas de la Tabla 2.

Criterios basados en la calidad editorial

El Catálogo de Revistas del Sistema Latindex

Latindex es el Sistema Regional de Información en Línea para Revistas Científicas de América Latina, el Caribe, España y Portugal (Latindex, 2007). Tiene el objetivo de difundir, hacer accesible y elevar la calidad de las publicaciones científicas latinoamericanas de carácter periódico a través de los recursos compartidos. El Catálogo de Revistas del Sistema Latindex ofrece información sobre treinta y tres características básicas, de gestión y política editorial, de presentación y de los contenidos de las revistas de acuerdo a parámetros de calidad editorial previamente convenidos. Los criterios Latindex, a su vez, se utilizan en la confección de índices compuestos (por ejemplo, Alcain y Román, 2005). Estas características son certificadas mediante revisión de los tres últimos fascículos publicados de cada revista. Para incorporarse al Catálogo, las revistas deben cumplir con todas las características básicas y con, al menos, dieciséis de los restantes parámetros listados. En este sentido, globalmente cada revista debe cubrir como mínimo el 75% de las características de calidad editorial establecidos por Latindex. En <http://www.latindex.unam.mx/avanzada.html?opcion=1> se puede consultar si una revista está incluida en el Catálogo y el número de criterios que cumple. En la columna *Criterios Latindex* de la Tabla 2 se puede consultar el número de criterios Latindex cumplidos en la actualización de diciembre de 2008.

Difusión y Calidad Editorial de las Revistas Españolas de Humanidades y Ciencias Sociales y Jurídicas (DICE)

DICE tiene el objetivo de facilitar el conocimiento y la consulta de algunas de las características editoriales de las revistas españolas de Humanidades y Ciencias Sociales más estrechamente ligadas a la calidad, relativas a los mecanismos de evaluación de originales para publicar, la apertura de los órganos de gestión y dirección, la presencia de diversas instituciones no vinculadas a la entidad editora entre las contribuciones publicadas o la difusión de las revistas en bases de datos multidisciplinares y especializadas. DICE es fruto de un convenio de colaboración entre el Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC) y la Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad y Acreditación (ANECA), entidad que financia su mantenimiento y ha sido creada por el Grupo de Investigación "Evaluación de publicaciones científicas en Ciencias Sociales y Humanas" del Centro de Información y Documentación Científica (CINDOC) del CSIC. ANECA utiliza esta base de datos como referencia de calidad de las publicaciones españolas, en sus procesos de evaluación de profesorado. Las revistas de psicología se pueden consultar en la web del CINDOC: <http://dice.cindoc.csic.es/resultados.php?tit=&at=65&ac=&issn=&bbdd=&submit=+Buscar>

En la pantalla de resultados se muestra el Título de la revista, Año comienzo-fin, Área de conocimiento, Cumple periodicidad, Apertura exterior del consejo de redacción, Apertura exterior de los autores, Evaluadores externos, Criterios Latindex cumplidos y Bases de datos indexada.

Criterios de calidad de la Comisión Nacional Evaluadora de la Actividad Investigadora (CNEAI).

La Comisión Nacional Evaluadora de la Actividad Investigadora (CNEAI) evalúa la actividad científica de los profesores universitarios con el objeto de que les sea reconocido un complemento de productividad, conocido como sexenio. Los criterios para que un medio de difusión de la investigación (revista, libro, congreso) sea reconocido como de mínimo impacto por la CNEAI se encuentran en el apéndice de la orden ministerial (Ministerio de Educación y Ciencia, 2005). Se agrupan en tres bloques, criterios sobre la calidad informativa de la revista, sobre el proceso editorial y sobre la calidad científica. Hasta el momento la CNEAI no ha publicado listados de revistas categorizadas de acuerdo a estos criterios porque confía en la labor de cada Comité Asesor.

Criterios basados en la visibilidad

La visibilidad de una revista depende en buena medida de poder ser localizada por los investigadores. Las bases de datos documentales facilitan esta labor ya que en ellas se pueden recuperar los documentos por su temática, autoría, revista, etc. Las bases de datos documentales son instrumen-

tos utilizados para recuperar y seleccionar información científica. Constar en bases de datos aumenta la difusión y visibilidad de una revista. Por tanto, a mayor número y calidad de las bases de datos en las que figura una revista, mayor visibilidad. Existen cientos de bases de datos con diferentes niveles y tipos de especialización. Las bases de datos pueden ser nacionales e internacionales. La base de datos internacional más utilizada en Psicología es PsycINFO. Otras bases de datos son Social Sciences Citation Index del ISI, Latindex, Embase, Pascal y Medline. Las bases de datos españolas más utilizadas son PSICODOC, editada por el Colegio Oficial de Psicólogos en colaboración con la Universidad Complutense, DIALNET de la Universidad de Oviedo e ISOC, la base de datos en Ciencias Sociales y Humanidades del CINDOC. El Índice Médico Español (IME) es interesante porque aborda temas médicos próximos a la psicología clínica.

En los criterios de la ANECA (2008) y de las agencias de evaluación del profesorado de las comunidades autónomas de Cataluña (AQU, 2006) y Andalucía (Agencia Andaluza de Evaluación, 2006) para evaluar las publicaciones del profesorado, se tiene en cuenta el IF de la revista y, en segundo lugar, si está indexada en alguna de las bases de datos del ISI. Al consultar la lista completa de títulos de revista de la Web of Science se encuentran varias revistas españolas de Psicología incorporadas en 2008 y que todavía no están incluidas en el JCR: *Anales de Psicología*, *Estudios de Psicología*, *Infancia y Aprendizaje*, *Behavioral Psychology / Psicología Conductual*, *Revista de Psicodidáctica*, *Revista de Psicología Social* y otras de disciplinas relacionadas (*Adicciones*).

Las revistas españolas de Psicología incluidas en un mayor número de bases de datos (Osca *et al.*, 2005) son *Revista de Psicología General y Aplicada* (n = 6), *Psicothema* (n = 5), *Adicciones* (n = 4), *Infancia y Aprendizaje* (n = 4), *Psicología Conductual* (n = 4), *Psiquis* (n = 4) y *The Spanish Journal of Psychology* (n = 4). Las revistas acostumbran a señalar las bases de datos en los que está indexada. Otro forma de valorar la visibilidad de una revista es determinando su disponibilidad en las bibliotecas.

Criterios mixtos

En la elaboración de criterios mixtos se recurre a dos o más indicadores. El índice de citas, la valoración de los expertos, los criterios Latindex y la visibilidad ya han sido comentados. Otro criterio es la pervivencia. La pervivencia es la capacidad de la revista para mantener su publicación a lo largo del tiempo. La pervivencia de una revista es un factor que demuestra, por una parte, la necesidad de la revista como medio de comunicación para una comunidad científica y profesional determinada, y, por otra, la capacidad de la revista de ser un producto vivo, interesante y necesario para dicha comunidad (IN-RECS, 2007).

El Índice Compuesto de Difusión Secundaria (ICDS)

El Sistema de Información para la identificación y evaluación de revistas es un estudio bibliográfico y bibliométrico encargado por la *Direcció General de Recerca* de la *Generalitat de Catalunya* a un equipo dirigido por Cristobal Urbano del Departamento de Biblioteconomía y Documentación de la Universidad de Barcelona. Abarca distintos ámbitos de humanidades y ciencias sociales. Las revistas se ordenan en base a una puntuación en el Índice Compuesto de Difusión Secundaria (ICDS).

Para el cálculo del ICDS se prima la difusión internacional de la revista en bases de datos bibliográficas especializadas y en los índices de citaciones del ISI. En los casos en los que no se observa presencia en bases de datos internacionales, se puntúa complementariamente con otros repertorios de ámbito hispánico como Latindex. De hecho, este índice se basa en gran medida en la visibilidad de la revista, el IF y en su pervivencia y, básicamente, la fórmula para su cálculo es similar en todos los ámbitos. Una característica interesante del ICDS es que permite comparar la puntuación de las revistas nacionales de Psicología con las internacionales. La lista de las revistas de Psicología nacionales e internacionales ordenadas alfabéticamente y con su correspondiente puntuación ICDS puede consultarse en la dirección: http://www10.gencat.net/dursi/pdf/re/siar_psicologia_alfa.pdf.

Listas CARHUS PLUS

Las listas CARHUS PLUS es una propuesta de la *Direcció General de Recerca* de la *Generalitat de Catalunya* que recoge las revistas propuestas por expertos de las diferentes áreas y/o que figuran en estudios previos, consideradas más significativas y valoradas desde las áreas de conocimiento universitarias. La *Direcció General de Recerca* considera estas listas un documento de trabajo orientador para autores y evaluadores. Las revistas se agrupan en dos niveles, de mayor a menor: A y (B, C, D, Pendiente). Para que una revista de psicología obtenga la calificación A ha de estar indizada en una base de datos del ISI o tener una puntuación en el ICDS superior a 7. Estas listas se han utilizado en la convocatoria de ayudas a los grupos de investigación de Cataluña del año 2009. Las listas completas de Psicología se pueden consultar en la dirección http://www10.gencat.net/agaur_web/recursos/cientifica/CARHUS/Psicologia_Total.pdf y en la columna Carhus Plus de la tabla 2.

Listas de la Unidad para la Calidad de las Universidades Andaluzas (UCUA)

La Unidad para la Calidad de las Universidades Andaluzas (UCUA) ha elaborado unas listas para evaluar las revistas científicas. La metodología para construir las listas fue:

1. Consultar a todos los responsables de los grupos de investigación en Andalucía, que valoraron cada revista con un valor de 1 a 4 (siendo 4 el máximo y 1 el mínimo) dentro de su campo científico.
2. Integrar la citada consulta con la experiencia del Consell Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT) de Cataluña.
3. Agrupar las revistas en cuatro grupos (A: máxima calidad; D: mínima calidad) en función del valor medio obtenido en la experiencia UCUA y en la experiencia CIRIT.
4. Validar la clasificación de revistas de cada campo por un panel de expertos de reconocido prestigio a nivel nacional en cada campo.

La lista del Área de Ciencias de la Educación y Psicología se puede consultar en:

<http://web.ua.es/servlet/noxml?id=turcanaContenido%20M01118735771356~S190549~NCiencias%20educacion.pdf&mime=application/pdf>.

Proyecto ERCE. Evaluación de Revistas Científicas Españolas de Humanidades y Ciencias Sociales

Un grupo de investigación del Departamento de Ciencias de la Documentación de la Universidad de Zaragoza liderado por Genaro Lamarca Langa desarrolla el Proyecto ERCE: Evaluación de la Calidad de las Revistas Científicas Españolas de Humanidades y Ciencias Sociales (Lamarca *et al.*, 2005; Proyecto ERCE, 2006). Su objetivo es elaborar una clasificación de estas revistas de acuerdo con diversos criterios, entre los que se encuentra la opinión y las expectativas de los investigadores, la calidad editorial, y su visibilidad. Una característica importante del proyecto es que incluye las revistas en soporte digital, de las que han localizado alrededor de cuatrocientas. Al redactar este manuscrito, no se había publicado ningún listado o clasificación de las revistas de Psicología. De forma preliminar, han comunicado que la puntuación máxima que puede conseguir una revista es de 121 puntos y que se pueden ordenar en cinco grupos (Lamarca *et al.*, 2005): Alta: A, a partir de 97 puntos; Media alta: B, entre 73 y 96 puntos; Media: C, entre 49 y 72 puntos; Media baja: D, entre 25 y 48 puntos; y Baja: E, hasta 24 puntos.

Valoración integrada de las revistas de Psicología: RESH

El punto culminante del proyecto elaborado por M. D. Alcain y A. Román es conseguir una valoración integrada de las revistas españolas de Ciencias Sociales y Humanas entre las que figuran las revistas de Psicología. El modelo permite comparar las puntuaciones obtenidas en los diferentes indicadores y combinar todos los indicadores en un único criterio. Se obtiene en la página web del CSIC: <http://resh.cindoc.csic.es/Valoracion.php?tit=&at=65&ac=&issn=&submit=+Buscar+&opcion=ca> y en la columna RESH, valoración integrada de la tabla 2. El interés del pro-

yecto ya ha suscitado algunos comentarios sobre los aspectos metodológicos del mismo (Carretero-Dios, de los Santos-Roig y Buela-Casal, 2005) replicadas por los autores (Alcáin y Román, 2005b).

Discusión

Dado que solo cinco revistas españolas de Psicología tienen IF del ISI los autores en Psicología precisamos criterios complementarios al IF para elegir la revista que garantice la máxima visibilidad y difusión de su trabajo. A fin de facilitar a los autores esta labor, se han repasado diferentes iniciativas que evalúan la excelencia de las revistas científicas de Psicología de España. Estas iniciativas se basan en criterios como los índices de citas, la opinión de expertos, la calidad editorial, la visibilidad o una combinación de dos o más de ellos.

Una vez analizados estos criterios complementarios se recomienda publicar en las revistas españolas de Psicología indizadas en el *Social Sciences Citation Index* del ISI *Web of Knowledge* y que todavía no tienen IF. Entre ellas, en enero de 2008 destacan, por orden alfabético: *Anales de Psicología, Cultura y Educación, Infancia y Aprendizaje, Psicología Conductual y Revista de Psicología del Deporte*.

Sin embargo, a la hora de escoger la revista sigue siendo útil considerar su ordenación en base a criterios pensados desde España y para revistas españolas. El IN-RECS se basa en los mismos supuestos que el IF. Comparte algunas de sus limitaciones y virtudes pero su construcción y valoración se aplica específicamente a revistas españolas. Si recibe el soporte adecuado y perdura en el tiempo, se convertirá en el indicador para comparar la evolución de las revistas españolas y llegará a formar parte de los criterios de las agencias de evaluación. La ventaja del IN-RECS es su actualización anual y la posibilidad de consultar el histórico, de manera que es posible apreciar la evolución anual del índice de citas de la revista. El RESH se basa en los mismos principios que el IN-RECS pero solo proporciona los datos del año 2003.

Los criterios LATINDEX son un esfuerzo serio y continuado para evaluar la calidad editorial de las revistas. Si una revista sigue el proceso editorial adecuado es probable que sea una buena revista en la que se publican buenos artículos valorados por la comunidad científica y que aumente su reconocimiento científico. Consecuentemente, es probable que esa revista pase a estar indizada en más bases de datos como ISI. En la actualidad, existen algunas discrepancias en el número de criterios Latindex que cumplen las revistas españolas de psicología si se consultan en Latindex o a través de DICE.

Estar indizada en bases de datos nacionales como DIALNET, PSICODOC e ISOC son elementos a tener en cuenta si se cree que el artículo puede interesar a un público español e iberoamericano. Las listas Carhus plus, UCUA y la puntuación ICDS tienen una repercusión limitada a la Comunidad Autónoma de origen. La lista Carhus plus de psicología tiene algún error importante. Por ejemplo, pese a que las revistas *Psichotema* y *The Spanish Journal of Psychology*

tienen factor de impacto en ISI las considera como revistas B/C/D pendiente. Un aspecto interesante que comparten las tres es que permiten comparar con los mismos criterios las publicaciones españolas con las internacionales. El trabajo de Alcáin y Román (2005a), disponible en la web RESH es clave para un autor en Psicología porque proporciona la pervivencia, los criterios LATINDEX que cumple, si tiene revisores externos, la indización en bases de datos internacionales, la opinión de los profesores universitarios y el índice de citas de treinta y siete revistas de Psicología de España (que debería actualizarse para que tenga mayor interés para los autores).

La lista de revistas podría ser mayor si se tiene en cuenta que los psicólogos publicamos en revistas de las áreas de Medicina y Psiquiatría o Educación o Humanidades. Por ejemplo, recientemente la revista *Adicciones*, especializada en problemas de toxicomanías, alcoholismo y otro tipo de adicciones ha sido incluida en *Medline* y en *Social Science Citation Index* del ISI, la *Revista Española de Pedagogía* tiene un IF de 0.109 y la *Revista de Occidente* está indexada desde 1983.

Independientemente de criterios documentales, los autores debemos considerar otros elementos. Un error frecuente es esperar a finalizar el manuscrito para escoger la revista. Por el contrario, es recomendable tener la revista 'in mente' desde los primeros pasos de la investigación. En primer lugar, el autor debe tratar de identificar las revistas que han publicado previamente sobre el tema, si sus datos están en condiciones de responder a alguna pregunta que haya quedado sin respuesta, si su tesis concuerda con la línea editorial de la revista, la revista que más veces aparece en su lista de referencias, la extensión típica de los artículos que publica, etc. En segundo lugar, a la hora de escoger la revista es recomendable que el autor considere la calidad y difusión de la revista como elemento clave en su elección para asegurar la proyección de sus resultados a la comunidad científica.

Un indicador difícilmente evaluable es el tiempo que pasa desde que se envía un manuscrito a una revista hasta que se recibe la respuesta del editor. Si el manuscrito es rechazado o si se tienen que hacer cambios interesa que la revista responda lo más rápidamente para corregirlo sin que pierda vigencia. Otro factor que no hemos evaluado es el número de artículos anuales publicados por una revista. Un indicador es la frecuencia de publicación (mensual, trimestral, etc.) pero es poco fiable porque en última instancia depende del número de artículos por número. En última instancia, las buenas revistas indican la fecha de recepción y aceptación definitiva de los manuscritos. Al autor le interesan las revistas que publican más artículos y con menos demora.

Otro elemento que el autor debe considerar es la tasa de rechazo de manuscritos. Por ejemplo, la *American Psychological Association* publica anualmente este dato en el *Summary Report of Journal Operations*. En el año 2007 algunas revistas rechazaron más del 80% de los manuscritos recibidos (APA, 2008). En este sentido, la tasa de rechazo de manuscritos de la revista española *International Journal of Clinical Health Psychology* pasó del 26.54 % en el 2001 al 79.54 % en el 2008.

El autor no debe olvidar la lengua en la que se publica la revista. En el caso de España, una revista se puede publicar en inglés, catalán, castellano y gallego. La mayoría de las revistas publican en un solo idioma aunque algunas se publican en dos o más idiomas. Obviamente las revistas en gallego y catalán tienen una difusión muy restringida a su autonomía. No obstante por encima de la obsesión por el IF o por el idioma inglés la revista más adecuada para publicar un documento depende de la audiencia a la que se dirige. Se puede perder repercusión al publicar en una revista cuyo lector no esté interesado en nuestra temática.

Aunque el presente trabajo se ha centrado en el estudio de las revistas españolas de Psicología parece interesante que el autor considere las revistas iberoamericanas. Algunas de ellas tienen IF (por ejemplo, *Revista Latinoamericana de Psicología* y *Universitas Psychologica* de Colombia y *Revista Mexicana de Psicología de México*) o están indizadas en ISI (por ejemplo, la mejicana *Salud Mental*). Las revistas iberoamericanas de Psicología se pue-

den localizar en Latindex y consultar su IF en el JCR del ISI o su indización en la Web of Science.

En este trabajo se han revisado 89 revistas de Psicología de España de diferentes áreas de conocimiento, lo que más allá de las consideraciones sobre su calidad, permite apreciar la diversidad y dinamismo de la Psicología en España. La lista no es definitiva porque las revistas nacen y mueren y porque su valoración cambia anualmente. No hay una coincidencia total en la lista de revistas porque algunos proyectos de evaluación incluyen revistas de áreas afines y revistas electrónicas.

Por tanto, a la hora de considerar la revista donde publicar un autor en psicología debe considerar criterios alternativos al IF. La verdadera utilidad de estos criterios complementarios dependerá de su reconocimiento por las diferentes agencias de evaluadoras.

Agradecimientos: A los alumnos y compañeros del Programa Doctorado "Análisis de los procesos psicosociales en contextos interactivos específicos" por su estimulación a lo largo de estos años, especialmente a M. Castelló, E. Guardiola y M. Guerra.

Referencias

- Agencia Andaluza de Evaluación. (2006). *Acreditación de profesorado*. Consultado el 22 de noviembre de 2006 en <http://www.agae.es/evaluacion/index.asp?pagina=acreditacion>
- Alcain, M. D. y Román, A. (2005a). Hacia una valoración integrada de las revistas españolas de ciencias sociales y humanas: las revistas de psicología. *Psicothema*, 17, 179-189.
- Alcain, M. D. y Román, A. (2005b). Respuesta a las consideraciones realizadas por Carretero y colaboradores al trabajo titulado hacia una valoración integrada de las revistas españolas. *Psicothema*, 17, 676-678.
- AQU. (2008). *Criteris per a l'emissió de les acreditacions de recerca avançada*. Consultado el 21 de diciembre de 2008 en http://www.aqu.cat/doc/doc_20142265_1.pdf
- ANECA. (2008). ¿Cómo se cumplimenta el apartado "indicios de calidad" de una publicación científica en el modelo de CV? Consultado el 22 de diciembre de 2008 en: http://www.aneca.es/media/185401/academia_faq02_080314.pdf
- APA. (2008). Summary report of journal operations, 2007 and Summary report of division journal operations, 2007. *American Psychologist*, 63 (5), 490-491.
- Buela-Casal, G. (2003). Evaluación de la calidad de los artículos y de las revistas científicas: Propuesta del factor de impacto ponderado y de un índice de calidad. *Psicothema*, 15 (1), 23-35.
- Buela-Casal, G., Medina, A., Viedma, M.I., Godoy, V., Lozano, S. y Torres, G. (2004). Análisis del factor de impacto de tres revistas españolas de psicología. *Psicothema*, 2 (3), 525-532.
- Campanario, J.M. (2005). ¿Existe algún sesgo en las bases de datos del ISI? Consultado el 20 de noviembre de 2006 en <http://www2.uah.es/jmc/webpub/D6.html>
- Cangas, A.J., Pérez, M.C. y Gázquez, J.J. (2006). Factor de impacto de las publicaciones españolas en Psicología utilizando un amplio rango de revistas fuente. *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*, 6 (3), 417-423.
- de la Cueva, A., Aleixandre, R. y Rodríguez, J.M. (2001). *Fonts d'informació en ciències de la salut*. Valencia: Publicacions de la Universitat de València.
- Carretero-Dios, H., de los Santos-Roig, M. y Buela-Casal, G. (2005). Evaluación de la calidad de las revistas científicas de psicología publicadas en España: consideraciones al trabajo de Alcain y Román. *Psicothema*, 17, 669-675.
- García, J.-N., González-Sánchez, I. y Rodríguez-Pérez, C. (2005). Análisis del factor de impacto y otros índices bibliométricos para valorar la difusión en seis revistas de psicología y educación en español. *Infancia y Aprendizaje*, 28 (1), 81-102.
- Garfield, E. (2003). The meaning of the Impact Factor. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 3 (2), 363-369.
- IN-RECS. (2009). *Índice de impacto. Revistas españolas en Ciencias Sociales*. Consultado el 4 de abril de 2009 en <http://ec3.ugr.es/in-recs/>.
- ISOC. (2007). *Información ISOC. Revistas de Ciencias Sociales y Humanidades*. Consultado el 10 de enero de 2007 en http://bddoc.csic.es:8085/informacion.do?tabla=revi&bd=ISOC&estado_formulario=show#info5
- Lamarca, G., Arquero, R., Esteban, M.A., Moreno, M., Salvador, J.A., Gordillo, I. y Novales, A. (2005). Evaluación de la calidad de las revistas científicas españolas en Humanidades y Ciencias Sociales. *Boletín de la ANABAD*, 55 (1-2), 377-393.
- Latindex. (2007). Latindex. Sistema Regional de Información en línea para revistas científicas de América Latina, el Caribe, España y Portugal. Recuperado el 10 de enero de 2007, de <http://www.latindex.unam.mx/latindex/busquedas1/latin.html>
- Ministerio de Educación y Ciencia (2005). Resolución de 25 de octubre de 2005, de la Presidencia de la Comisión Nacional Evaluadora de la Actividad Investigadora, por la que se establecen los criterios específicos en cada uno de los campos de evaluación. *Boletín Oficial del Estado*, 266, 36470- 36476. <http://www.boe.es/boe/dias/2005/11/07/pdfs/A36470-36476.pdf>
- Osca, J., Civera, C., Tortosa, F., Quiñones, E., Peñaranda, M. y López, J. J. (2005). Difusión de las revistas españolas de psicología en bases de datos nacionales e internacionales. *Anales de Documentación*, 8, 165-186.
- Proyecto ERCE. (2006). *Evaluación de revistas científicas españolas de humanidades y ciencias sociales*. Consultado el día 10 de enero de 2007 en <http://erce.unizar.es/>.
- Ruiz- Pérez, R., Delgado, E. y Jiménez-Contreras, E. (2006). Criterios del Institute for Scientific Information para la selección de revistas científicas. Su aplicación a las revistas españolas: metodología e indicadores. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 6 (2), 401-424.
- Urbano, C., Somoza, M., Rodríguez, J.M., Ardanuy, J., Guardiola, E., Pons, A., Borrego, Á., Brucart, J.M. y Cosculluela, A. (2005). MIAR: una base de datos para la identificación y la evaluación de la difusión secundaria de revistas de humanidades y ciencias sociales. In *Proceedings I Jornadas Españolas de Indicadores para la Evaluación de la Ciencia y la Tecnología*, Madrid (Spain).

(Artículo recibido: 30-1-2009; aceptado: 20-4-2009)

Taller 2010: L'avaluació de la recerca en Humanitats i Ciències Socials

Reflexió sobre l'avaluació de la recerca en Humanitats i Ciències Socials

Grup 5: Psicologia Presidenta: M. Teresa Anguera (UB)

Ponència:

**“Reflexions al voltant de l'avaluació de la recerca psicològica:
indicadors, elements de valoració i
cap a l'estandardització flexible dels aplicatius avaluatius”**

Olatz López Fernández, Departament de Metodologia de les Ciències del
Comportament, Facultat de Psicologia, Universitat de Barcelona

El concepte d'**avaluació de la recerca** és molt ampli, complex i en continu creixement, encara més quan ens centrem en una disciplina tan interdisciplinària i àmplia com la Psicologia.

No obstant, la **reflexió és fa necessària**, i en aquest moment present resulta una activitat rellevant **a realitzar entre tots els integrants del sistema d'avaluació de la recerca**, essent un exercici que potser s'hauria de realitzar conjuntament de forma periòdica i constant entre els components de la mateixa.

En primer lloc, els **professionals de l'àmbit disciplinari** on s'aplica la dita avaluació, en aquest cas la Psicologia i, concretament, els Psicòlegs, on investigadors, docents i professionals, en alguna mesura, podrien repercutir en anar delimitant les dimensions més bàsiques i complementàries a considerar en l'avaluació de la recerca psicològica, atenent a la seva diversitat (tant amb visió local com internacional, disciplinària com interdisciplinària, etc.), per tal de garantir avenços i reconeixements en diferents nivells, tasca de gran complexitat.

En segon lloc, també hi haurien de ser presents els **organismes que fan possible i/o faciliten l'activitat de la recerca psicològica**: com els centres acadèmics (Facultats, Escoles, etc.) i/o els centres especialitats (com els Instituts de recerca), els centres de recursos per a l'aprenentatge i la investigació (com les actuals Biblioteques i

el suport a la recerca a través de les TIC), organismes públics i/o privats de promoció i suport al personal docent i/o investigador en Psicologia, etc.

En tercer lloc, cal **l'aportació dels experts en l'àmbit de l'avaluació en recerca**, universitària i no universitària, amb un sistema d'avaluació clar i transparent, organitzat per comissions d'experts en diferents àmbits de coneixement, amb uns criteris i protocols establerts, coneguts i periòdicament revisats (com l'AQU). En aquest marc, l'avaluació de la recerca psicològica s'hauria de tractar curosament, atenent a tots els que hi formen part d'aquest sistema per tal d'anar-lo millorant i adaptant a les noves situacions.

Experiències similars a la que realitzem en el present moment al nostre context també s'han vingut realitzant en altres països durant els darrers anys. Un dels exemples més pioners és el del Regne Unit, que des de fa un parell de dècades van començar a realitzar ***l'Exercici d'Avaluació de la Recerca*** ("Research Assessment Exercise" o RAE), una innovació posteriorment adoptada pels Estats Units d'Amèrica, Austràlia i darrerament per la Xina. En concret, el RAE consisteix en una activitat duta a terme pels quatre consells de finançament de l'educació superior anglesa (HEFCE, SHEFC, HEFCW, DELNI) que jutgen periòdicament la recerca universitària (cada cinc anys aproximadament). Se centren en un ventall de disciplines i/o especialitats, cadascuna entesa com a unitat d'avaluació ("units of assessment" o UOA), a les quals se les assigna una puntuació per part d'una comissió de revisió entre iguals que són especialistes en l'àmbit de coneixement que valoren. El sistema permet crear un classificació de la qualitat de la recerca per institució, amb la intenció d'ajudar als organismes de finançament de l'educació superior a assignar les partides corresponents a la recerca i així vetllar perquè les subvencions del govern s'adrecin a la recerca universitària classificada segons la puntuació obtinguda en qualitat de la recerca. Per tant, s'assignen els recursos en funció d'aquesta puntuació, mitjançant una fórmula que contempla el nombre de personal investigador: aquells que envien evidències al RAE en cadascuna de les unitats d'avaluació. Així que, de nou, la qualitat en la recerca es mesura per nombre d'*outputs*, com articles publicats a revistes acadèmiques o conferències registrades en actes de congressos, entre d'altres aspectes. Un punt a afegir és que la nostra disciplina, per exemple, en el RAE apareix

en més d'una comissió (<http://www.rae.ac.uk/pubs/2009/ov/>), el que és indicador també de la nostra interdisciplinarietat.

No obstant, aquest sistema d'avaluació, que sembla estendràs arreu amb adaptacions per part de cada context, no ha estat lliure de crítiques, que provenen des de la mateix RAE i d'altres organismes del Regne Unit. En quant a la RAE, des del darrera avaluació duta a terme al 2008, s'ha proposat un sistema de mesura diferent per assignar els recursos en funció de la qualitat de la recerca, que bàsicament consisteix en un sistema mètric per a l'avaluació de matèries com la ciència, tecnologia, enginyeria i medicina, envers al procés actual de revisió entre iguals en la resta de matèries (entre les que es troben les d'humanitat i ciències socials). Aquest nou sistema s'anomena El **Marc de l'Excel·lència en la Recerca** ("*Research Excellence Framework*" o REF), que sembla que s'implantarà l'any 2012 per avaluar el període 2008-2012. Aquest canvi ha estat promogut a causa que des de l'aplicació del RAE s'han produït efectes no esperats derivats del sistema d'avaluació basat en els *outputs* citats, entre d'altres elements d'aquest sistema d'avaluació, que han promogut moviments alternatius d'avaluació de la recerca universitària. El nou sistema REF (<http://www.hefce.ac.uk/Research/ref/>) està basat en un model de *benchmarking* de la qualitat de la recerca, en comptes d'un sistema d'estàndards internacional, on el que es mesura és el rendiment en comparació entre els iguals, de forma que constitueix un procés sistemàtic i continu d'avaluació comparativa de les millors pràctiques de cada matèria en relació a tres elements bàsics: **la producció (*outputs*)**, **l'impacte i l'entorn**.

En el primer cas, per a mesurar la *producció* s'estan realitzant estudis pilot per a mesurar els indicadors bibliomètrics que determinaran la qualitat de la recerca, pel moment s'estan basant en dues bases de dades científiques comercials (*Thomson Reuters Web of Science* i *Elsevier's Scopus*), tot i que no en tenen cap com a predeterminada i encara estan valorant les implicacions que les dades que provenen de les citacions poden tenir en les institucions d'educació superior. Les decisions relacionades amb les citacions a les bases de dades seran publicades enguany.

En el segon cas, *l'impacte*, és entès com un reconeixement significatiu addicional quan els avenços assolits pels investigadors demostrin beneficis a

l'economia, a la societat, a la política pública i a la qualitat de vida. Aquesta avaluació es realitzarà mitjançant estudis de cas que seran provats també mitjançant recerques pilot, en les quals s'està convidant a les institucions d'educació superior angleses de cinc matèries ben diferents que hi participin per a valorar aquest nou sistema poc posat en pràctica fins el moment. En concret, se'ls demana realitzar dues tasques: primer, una declaració d'impacte que ha de descriure l'amplitud de les interaccions del personal implicat en la recerca, seguit d'una descripció dels impactes assolits per la unitat en conjunt (recordis que una unitat constitueix una matèria, habitualment entesa com a una disciplina); segon, realitzat un estudi de casos que il·lustri breument exemples específics de l'impacte (s'espera almenys uns estudi de cas per cada 5 a 10 membres del personal investigador).

En tercer lloc, es tindrà en compte la qualitat *l'entorn* que envolti la recerca, entès com l'ajut continu a l'excel·lència en la recerca i la seva difusió i aplicació.

Cadascun d'aquests tres elements serà avaluat per una subcomissió d'experts de la matèria, supervisat per una de les quatre comissions principals d'experts per àrees (Medicina i Ciències de la Vida, Ciències Físiques, Ciències Socials, Arts i Humanitats) en base a criteris d'excel·lència amb una escala tipus likert d'1 a 5 punts: sense classificació, una estrella (bo), dues estrelles (molt bo), tres estrelles (excel·lent) i quatre estrelles (excepcional). S'està estudiant modificar també l'estructura i mètodes de treball de les comissions d'experts per assegurar que puguin avaluar de forma sòlida l'amplitud del material, així com enfortir l'input dels usuaris de la recerca en l'avaluació, especialment pel que fa l'impacte.

Per a valorar la proposta del REF, paral·lelament als estudis pilots citats, s'ha realitzat una consulta nacional al Regne Unit que va finalitzar el desembre de 2009, per tal d'acabar de recollir totes les propostes que permetin acabar de definir els tres aspectes claus d'aquest nou sistema d'avaluació de la recerca, que encara manté certes crítiques en relació a la noció de l'impacte, al ser considerat que pot anar contra la llibertat acadèmica i que és difícil de mesurar. En resum, s'estan acabant de determinar com es mesuraran les variables, indicadors i coeficients que determinin aquest sistema d'avaluació basat en la comparació entre matèries per institucions d'educació superior angleses. Pel que s'ha proposat que aquestes institucions acadèmiques enviïn **portafolis de recerca** l'any 2012 que seran avaluats el 2013, essent

publicat el mes de desembre d'aquell any el que determinarà el finançament de recerca d'excel·lència el 2014.

El canvi del RAE al REF en el Regne Unit ha estat impulsat per assolir objectius claus com el:

- produir indicadors per l'excel·lència en la recerca de diferents disciplines
- proporcionar una base per a distribuir els fons a la recerca d'excel·lència en totes les seves formes
- reduir significativament la càrrega administrativa de les institucions
- evitar el crear qualsevol incentiu de comportament no desitjable
- promoure equitat i diversitat
- proporcionar un marc estable per donar continuació en el lideratge de la recerca en educació superior

En el nostre cas, ens trobem també en un moment clau per a reflexionar d'on venim, on som i cap a on anem. Si d'altres cultures acadèmiques d'especial reconeixement, com és l'anglesa, estan modificant el seu sistema d'avaluació de la recerca, especialment per a fer un tractament diferencial del que podrien considerar-se ciències més pures, de les ciències més humanes, potser també hauríem de valorar quins aspectes del nostre sistema són més o menys adients i quines conseqüències tenen en les decisions que prenem i en els *outputs* que generem com a investigadors en Psicologia, en concret, i en recerca en Humanitats i en Ciències Socials, en general. També podríem valorar quins elements potser haurem d'incloure i/o modificar tant en el propi sistema d'avaluació de la recerca universitària com en els criteris d'aquesta mateixa avaluació de la recerca psicològica, assumint en la mesura del possible certa flexibilitat alhora d'establir els criteris avaluatius i vetllant per interessos comuns, com el garantir la permanència dels grups d'investigació, la generació de nous grups emergents, la promoció del personal docent i investigador, el recolzament als centres i institucions per a flexibilitzar i facilitar la seva gestió i ajut als agents que generen i mantenen la recerca, etc. Un bon punt de partida és la reflexió de tots aquests aspectes i l'inici de l'establiment de noves línies d'acció acompanyades d'estudis pilot que puguin garantir la viabilitat i adequació de les propostes que es generin, i que alhora aquestes quedin emmarcades en un sistema d'avaluació de la recerca en el

nostre context, que sigui **consesuat pels integrants del sistema d'avaluació de la recerca catalana**.

En aquest sentit, petites accions poden facilitar algunes de les dificultats que s'han anat generant al desenvolupar l'actual sistema d'avaluació de la recerca. Per començar amb una primera proposta, paral·lela a la creació d'un sistema propi d'avaluació de la recerca catalana, i seguint algunes de les directrius que s'estan marcant a altres països europeus com al REF, potser seria de gran ajut per als integrants del sistema actual (investigadors – en promoció, amb qualsevol tipus de contractació que generen recerca....-, organismes acadèmics - departaments, facultats, instituts, universitats...-, institucions d'avaluació –AQU-, etc.) el poder disposar d'un aplicatiu comú, a mode de portafoli de recerca basat en web (conegut com a eportfolio o portafoli digital) per a anar progressivament afegint tots els *inputs* que anem generant contínuament els investigadors, compartir-los amb qui decidim i fer públics els *outputs* amb finalitats diverses. L'eportfolio hauria de ser suficientment flexible com per a contenir els camps que es considerin pertinents per a l'avaluació de la recerca, de forma que els pugui anar omplint tot investigador/a (potser fent només visibles, segons la categoria de l'investigador, els camps necessaris per a ser avaluat al seu nivell), de forma que el mateix aplicatiu s'anés ampliant a mesura que també s'amplia la tasca investigadora del personal docent i investigador de les universitats catalanes. Fins i tot, per ser més complert i estalviar càrrega burocràtica i temps del personal docent i investigador, si aquest eportfolio contingués tant la faceta investigadora com la docent en un mateix entorn virtual permetria un ús complert de l'avaluació universitària: per a la sol·licitud de les diferents figures contractuals del sistema d'acreditacions del professorat, per a que el propi departament o facultat (inclosa la universitat) pogués tenir accés als outputs públics pel docent-investigador, per tal de mesurar ràpidament la producció docent i científica, etc. En l'actualitat convivim amb diversos aplicatius amb finalitats similars. Per tant, aquesta primera proposta va encaminada a dissenyar els nostre propis **eportfolios del personal docent i investigador de les universitat catalanes**, per facilitar tant pels investigadors com pels organismes que avaluen i els que donen suport a la recerca (i la docència) aquesta tasca avaluadora de la nostra activitat camí de l'excel·lència universitària.

La transferència de coneixements: reflexions en l'àmbit de la Psicologia

Mariona Portell, professora de l'Àrea de Metodologia de les Ciències del Comportament, Departament de Psicobiologia i de Metodologia de les Ciències de la Salut, Facultat de Psicologia, Universitat Autònoma de Barcelona

La transferència de coneixements (TC) es pot ubicar dins de la “tercera missió” que es reclama a la Universitat, en termes d'una aportació directa a les necessitats del benestar social i als objectius econòmics tant públics com privats (Molas-Gallart, 2005). Crec que la psicologia té molt a aportar, però també crec que la delimitació i avaluació de la seva aportació planteja seriosos reptes. Exposaré algunes reflexions al respecte, organitzades entorn a les dimensions del procés de transferència establertes per Bozeman (2000, cfr. Castro, Fernández, Pérez i Criado, 2008): objecte a transferir, mitjans de transferència, destinataris del coneixement, agents que transfereixen i entorn de la demanda.

Un primer punt a plantejar és la pluralitat de la psicologia. Això és fa palès quan comparem especialitats com, per exemple, la psicofarmacologia, l'avaluació psicològica, la psicologia de l'educació o la psicologia social. Existeixen diferències en quant a les orientacions epistemològiques i metodològiques, així com en aspectes clau de les dimensions del procés de TC. Aquesta situació pot portar-nos a argumentar la clàssica tesi de la “psicologia en crisi”, però també ens pot propel·lir a cercar recursos per gestionar aquestes diferències, i mirar de transformar-les en oportunitats. Des del meu punt de vista, cal deixar d'aspirar a l'homogeneïtzació com a única via de resolució de la crisi. El treball a les àrees de metodologia de les ciències del comportament permet (si es vol) valorar la diversitat de nivells d'anàlisi des dels que és pertinent abordar el comportament entès com a “acció física significativa” (citant les paraules que acostumava a usar el professor Yela per delimitar la conducta que estudia el psicòleg).

Aquesta pluralitat de la psicologia va lligada a una rica tipologia d'**objectes a transferir**. En recerques més vinculades a ciències de la salut es poden generar eines diagnòstiques o procediments terapèutics equiparables en molts aspectes (encara que quasi mai econòmics) a productes generats des de l'àmbit mèdic. En canvi, hi ha altres casos en els quals l'objecte de la transferència és menys tangible i esdevé una acció fortament arrelada al territori, com pot succeir en aplicacions a organitzacions laborals, educatives o de lleure. A cavall entre les dues tipologies anteriors trobem oportunitats de transferència en forma d'acompanyament en l'aplicació d'una nova tecnologia com, per exemple, procediments d'avaluació del risc o del benestar percebut. També podem trobar casos en els quals l'objecte transferit és assessorament per organitzar una exposició o per una producció audiovisual.

En relació amb els **mitjans de transferència** usats en psicologia, considero que cal una major concreció del grau en el qual volem acceptar maneres més o menys formals de transferència. El debat sobre aquesta qüestió es pot veure facilitat si es diferencien els conceptes “transmissió” i “transferència”. Segons la definició facilitada per l'Àrea de Desenvolupament i Valorització de la Recerca i el Vicerectorat de Transferència Social i Cultural de la UAB, la transmissió suposa la divulgació del coneixement sense discriminació del receptor d'aquest coneixement; així, qualsevol entitat o persona que accedeixi als resultats divulgats en pot fer l'ús que cregui convenient. En canvi, la transferència suposa que els investigadors universitaris col·laboren amb l'entitat que incorpora els resultats en la seva activitat, a fi de contribuir a l'adaptació d'aquests resultats als seus propòsits. Aquesta distinció està en la línia de la proposada des del CSIC per Castro, Fernández, Pérez i Criado (2008).

Un altre element clau són els **agents que transfereixen**, considerant aquí tant els grups d'investigació (inserir en àrees i departaments), com la institució que els acull i que s'orienta per unes directrius de política científica. Seria interessant comprovar si en el cas de psicologia els investigadors (que normalment no ho són amb dedicació exclusiva) coincideixen amb els investigadors del CSIC pel que fa a les característiques dels grups que afavoreixen la

transferència: mida mitjana-gran, multidisciplinars, estables i amb un líder clar (Castro et al., 2008).

Donada la pluralitat de la psicologia és fonamental el suport institucional per: (1) donar visibilitat a les activitats de TC que ja s'estan fent; (2) promocionar-ne de noves; (3) obrir "mercats"; (4) obtenir recolzament suplementari en oportunitats que requereixen mediació institucional. A més, en els quatre casos cal que això es faci tenint en compte que els **potencials usuaris** dels coneixements a transferir també es preveuen molt diversos. De la institució també s'espera suport a les tasques de gestió derivades de la TC. En ocasions es percep una burocratització excessiva pel tipus de contractes que es poden signar a psicologia, i una manca d'ajut per fer certes tasques, que és possible que en altres àmbits amb més recursos es cobreixin amb personal amb càrrec als projectes. Un model quasi ideal de suport és el de l'*Isis Innovation* de la universitat d'Oxford que té com figura clau un gestor de projectes amb experiència en recerca – s'exigeix que siguin doctors- i amb experiència en el món empresarial.

Un tema sobre el que també cal reflexionar és del finançament dels serveis de les Oficines de Transferència de Resultats d'Investigació (OTRI) als grups de psicologia interessats en fer TC. Al parlar del finançament de les OTRI en les universitats públiques s'ha usat la metàfora de les "autopistes", en el sentit que les paguen els investigadors que les usen. Aquest model de finançament de la gestió és difícilment compatible amb un model de TC que no es regeix només pel seu rendiment econòmic immediat.

Per últim, i vinculat tant a la funció de la institució en el procés de transferència com a l'**entorn de demanda**, vull parlar de l'avaluació i el reconeixement. La signatura de convenis i contractes de prestació de serveis és una forma de comptabilitzar la TC, però insuficient en psicologia. A més, segons dades de l'estudi de Morales (2008) entre les motivacions personals per emprendre a l'acadèmia l'econòmica és la menys important.

Per afavorir una tasca compromesa de transferència cal que aquesta es percebi com a "respectable" des d'un de vista acadèmic, i que permeti aspirar als mateixos incentius de "productivitat" que s'obtenen per altres vies, així com a una valoració curricular i a una dotació de recursos als grups de recerca també equivalents.

En el cas de la recerca, els incentius estan lligats a la publicació d'articles a revistes indexades pel ISI. Aquesta situació planteja dificultats a algunes especialitats psicològiques, mentre que d'altres es consideren ben representades. És imprescindible que les activitats de TC es derivin de recerca de qualitat, però segons com es defineixin els indicadors de qualitat es limita, des del meu punt de vista innecessàriament, la nostra capacitat de TC. En algunes especialitats de la psicologia aquesta situació pot originar un greu biaix, excloent de la psicologia acadèmica demandes socials importants que passen a ser cobertes per altres disciplines.

A fi de garantir la qualitat de la recerca que es transfereix calen avaluacions sistemàtiques, rigoroses, transparents i autocorrectives. El que passa és que hi ha recerca en psicologia que dóna lloc a coneixement transferible i generador d'impacte social, però que té poc potencial de publicació en una revista indexada pel ISI. Existeixen alternatives per valorar la qualitat d'una recerca i el seu impacte social, com la que ha desenvolupat el *Higher Education Funding Council for England* (2009). Crec que en psicologia seria molt convenient que es parés més atenció a aquestes propostes.

Referències

- Bozeman, B. (2000). Technology transfer and public policy: a review of research and theory. *Research Policy*, 29, 627-655.
- Castro, E., Fernández, I., Pérez, M. i Criado, F. (2008). La transferencia de conocimientos desde las Humanidades: posibilidades y características. *Arbor: Ciencia, pensamiento y cultura*, 732, 619-636.
- Higher Education Funding Council for England (2009). Research Excellence Framework. Second consultation on the assessment and funding of research. Bristol: Author.
- Molas-Gallart, J. (2005). Definir, quantificar i finançar la tercera missió: un debat sobre el futur de la universitat. *Coneixement i societat*, 7, 6-26.
- Morales, S.T. (2008). *El emprendedor académico y la decisión de crear spin-off: un análisis del caso español*. Universitat de Valencia: Servei de Publicacions.

Reflexió sobre la cerca de flexibilitat i seguretat a l'hora de fixar i aplicar criteris per avaluar la qualitat de la recerca en psicologia

Conrad Izquierdo*

Resum

Des de fa dues dècades, el debat sobre les limitacions de l'avaluació de la recerca del professorat universitari és un tema d'actualitat. Tot donant voltes sobre sí mateix, el debat ha afavorit la incorporació de nous aspectes que han facilitat un avenç en la forma de plantejar, per una banda, el significat de l'avaluació de la recerca i de definir, per altra, la contextualització dels problemes de l'activitat avaluadora així com el compromís de trobar solucions per a tots els implicats.

Crec que puc dir que les universitats catalanes i els seus professionals acadèmics han assumit la preocupació per la qualitat de l'Educació Superior i han entès que aquesta qüestió demana una voluntat de cooperació a diferents nivells. Un primer nivell de referència obligat és l'espai europeu. Des de l'àmbit europeu, precisament, s'està influïnt perquè, a més de l'avaluació de la producció científica i dels projectes d'investigació finançats per diferents convocatòries competitives, l'avaluació de la recerca es faci extensiva als departaments universitaris i centres d'investigació. Un altre aspecte emergent a la UE són els sistemes CTI (ciència, tecnologia i innovació). El nou model I+D+i pot representar un nou gir a l'hora de reflexionar el tema de l'avaluació de la recerca del professorat universitari català. Una relectura de l'informe elaborat al Taller de Girona sobre *L'avaluació de la qualitat universitària* (AQU Catalunya, 1998) ens farà present els aspectes assenyalats.

La reflexió que proposo sobre l'avaluació de la recerca en psicologia, d'acord amb les qüestions que el Taller planteja, contempla aquests dos punts:

1. Les publicacions dels grups de recerca
2. El repte de la innovació i l'exigència de transferir el coneixement

Dins de les consideracions que em provoca cada punt, pretenc argumentar a favor de la necessitat d'incrementar la flexibilitat, entesa com l'adequació dels criteris d'avaluació a la realitat diversa de la recerca en psicologia, i la percepció de seguretat per part del professorat investigador sobre la manera institucional de dur a terme el procés avaluador del seu treball.

1. Les publicacions dels grups de recerca

A Catalunya, la recerca científica dins de l'àmbit universitari de la psicologia es presenta organitzada per àrees del coneixement i l'activitat científica individual s'emmarca, cada cop més, com a membre d'un grup de recerca emergent, reconegut

* Professor titular d'universitat de l'àrea de Psicologia Evolutiva i de l'Educació. Universitat Autònoma de Barcelona: conrad.izquierdo@uab.cat

o consolidat. Un grup de recerca pot estar treballant durant un període de temps o cicle de canvi (es considera entre 6 i 10 anys) en una o més línies de recerca. A partir dels *Reports de la Recerca a Catalunya: 1996-2002. Psicologia* (Anguera et als., 2005), podem disposar d'un directori dels grups de recerca i, a més, podem prendre com a dada significativa el comportament d'aquests grups (75 declarats i comprovats pel que fa al període) sobre la forma d'investigar i publicar. El mapa dibuixat representa una realitat molt diversa.

Canviant el punt de mira de l'àmbit autonòmic a l'àmbit estatal, el Col·legi de Psicòlegs d'Espanya difon, a l'any 2002, un estudi que pretén donar informació a nivell internacional sobre les línies de recerca de la psicologia espanyola durant el període 1989-1998. Cal dir que la forma d'ordenar els criteris de la productivitat científica (Fernández, 2002) va generar certa polèmica entre els que defensaven una interpretació sense modificacions per poder comparar els diferents informes per àrees de coneixement (Teva et alts., 2004) i altres que acceptaven un ús flexible dels criteris per poder entendre la activitat investigadora que conformava una línia de recerca, sense perseguir un objectiu comparatiu (Sanz, 2003).

Durant el període 1989-1998 a Espanya i durant el període 1996-2002 a Catalunya, la productivitat científica de les línies o dels grups de recerca respectivament s'encarrila de forma progressiva vers la publicació d'articles en revistes incloses en els llistats bibliomètrics d'índex d'impacte i índex de prestigi. Així doncs, podem afirmar que, des de fa més de 10 anys, el professorat investigador de psicologia viu la inquietud d'aconseguir que les seves produccions científiques siguin revisades, acceptades i, finalment, publicades per revistes ben posicionades.

Aquest sistema de reconeixement indirecte del valor de la producció científica basat en la publicació d'articles per revistes que han estat ordenades de més a menys pel nombre de cites que reben (sense oblidar la interpretació cardinal que permet establir grups de prestigi o categories) s'ha acabat imposant, no sense crítiques.

Personalment m'he interessat més per les reflexions crítiques que han aprofundit en les importants limitacions dels índex del *ISI* (Gómez y Bordons, 1996) i, al mateix temps, han generat durant aquests anys una visió que vull qualificar de 'flexible' perquè s'analitzen les dificultats des de múltiples perspectives i es fan propostes per millorar l'avaluació de la recerca tot tenint en compte les característiques de la pròpia disciplina científica i la seva diversitat interna.

Aquesta actitud constructiva, que podem identificar en les reflexions i propostes publicades a l'àmbit de les Ciències Socials (Buela-Casal, 2003; Villar, 2003), transmet seguretat, des del meu punt de vista, perquè:

- 1) no confon l'avaluació de la qualitat científica de les produccions amb l'abast de la seva difusió i la rellevància de la revista citada,
- 2) afronta les limitacions detectades pel que fa a la fiabilitat i la validesa del procediment avaluador, i

3) promou bones pràctiques per garantir tant la transparència i l'equitat del procés avaluator com el respecte i l'atenció personalitzada al professorat investigador en el sistema de relacions implementat.

2. El repte de la innovació i l'exigència de transferir el coneixement

Prou coneguda és la “paradoxa europea”: els índex d'impacte de la producció científica europea són alts dins de la pròpia comunitat científica, però el coneixement que generen es transfereix molt poc a la societat (Echeverría, 2008). La constatació d'aquest fet està obrint un nou camp de consideracions sobre com complementar els paràmetres d'avaluació de la ciència acadèmica (índex d'impacte) amb criteris de política científica orientats al desenvolupament tecnològic i la innovació.

Des de la psicologia, la transferència del coneixement és una pràctica vinculada als estudis aplicats i d'intervenció. Per poder parlar de transferència del coneixement no és condició indispensable que el producte transferit tingui una entitat física. El reconeixement que donen altres formes d'aportació a la societat, lligades a la pràctica professional dels psicòlegs (de l'educació, la salut, les organitzacions, etc.), com són les activitats d'assessorament, consultoria, diagnòstic, psicoteràpia, proposta de programes, avaluació de programes, etc., obre un camp d'aportacions rigoroses clarament diferenciat de les activitats de difusió i divulgació (Castro, Fernández, Pérez y Criado (2008).

Quan llegeixo en els “*Reports de la Recerca a Catalunya. Psicologia (1996-2002)*” que d'un total de 2062 articles, produïts pels grups de recerca de les universitats catalanes, només 204 han pogut superar el filtre *ISI*, interpreto que molts esforços acadèmics no s'han reconegut per manca de criteris científics-professionals de selecció de les revistes o per manca d'un espai indexat amb prestigi que faciliti la visualització i el reconeixement de la innovació, sense que això suposi una desvalorització de l'avaluació basada en els barems tradicionals de la ciència acadèmica.

En aquest context de relació entre el sistema acadèmic i la societat, cal destacar el paper que juga la societat com a font de demanda del coneixement i com a font de validació de la innovació. Hem de reconèixer, doncs, que la cadena de valor del coneixement té dues etapes (Gibbons *et al.*, 1994): l'acadèmica i la social. Molts dels estudis dels grups de recerca en psicologia produeixen coneixement dins de la modalitat social.

Així doncs, entenc que la modalitat social de produir coneixement i canvis desenvolupadors, aporta un nou element que potencia la flexibilitat del sistema que el professorat investigador reclama des de fa molts anys: incorporar l'objectiu de la innovació, és a dir, la recerca relacionada amb l'acció. Aquest objectiu és inherent al concepte de transferència de coneixement i forma part de la teoria i pràctica de l'ajuda i la cooperació al desenvolupament humà (Sebastián, 2008).

Però, un cop legitimat el paradigma de la cooperació per promoure desenvolupament, cal afegir que el reconeixement de la categoria innovació en els protocols d'avaluació ha d'anar complementada amb les corresponents especificacions de les oportunitats

(paràmetres) i criteris que hauran d'emmarcar la presentació i la valoració de materials, processos i activitats de la recerca. Presentació que es farà per un canal diferent de la publicació d'articles en revistes amb factor d'impacte i factor de prestigi. Crec que aquesta guia incrementarà la seguretat del professorat investigador compromès amb la modalitat de la investigació-acció. Expressió que utilitzo en un sentit ampli per poder incloure plantejaments metodològics quantitatius i/o qualitatius.

Una observació final per tancar aquest punt. Cal notar que amb el reconeixent dels treballs lligats a la innovació es posa més èmfasi amb la idea que la recerca és una activitat d'equip i, preferentment, d'un equip interdisciplinar amb una grandària superior a 5 membres. Penso, per exemple, en el cas de la declaració conjunta de l'autoria de informes. I em pregunto si els treballs escrits conjuntament rebran una valoració que no penalitzi el nombre d'autors. Em venen altres qüestions al cap, com el tema de la col·laboració inter-disciplinar i inter-universitària no formalitzada, manera molt habitual d'empènyer cap endavant projectes innovadors. Com el sistema avaluador atribuirà les publicacions a les institucions implicades?

A tall de conclusió d'aquest breu itinerari reflexiu sobre l'avaluació de la recerca en psicologia, opino que cal seguir avançant pel camí de la flexibilitat i la seguretat tot cercant la complementarietat entre la investigació i l'acció, entre la validació acadèmica i la validació social de la recerca.

Referències

- Anguera, M. T., Blanco-Villaseñor, A., Izquierdo, C., Pastor, E. y Veá, J. (2005). *Reports de la recerca a Catalunya. Psicologia 1996-2002*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- AQU Catalunya (1998). L'avaluació de la qualitat universitària. *Taller de Girona 15-17, setembre 1998*.
- Buela-Casal, G. (2003). Evaluación de la calidad de los artículos y de las revistas científicas: Propuesta del factor de impacto ponderado y de un índice de calidad. *Psicothema*, 15 (1), 23-35.
- Castro, E., Fernández, I., Pérez, M. y Criado, F. (2008). The Knowledge transfer from the Humanities: Possibilities and Characteristics. *Arbor. Revista de Ciencia, Pensamiento y Cultura*, CLXXXIV (732), 619-636.
- Echeverría, J. (2008). Knowledge transfer between scientific communities. *Arbor. Revista de Ciencia, Pensamiento y Cultura*, CLXXXIV (731), 539-548.
- Fernández, J. (2002). Líneas de investigación en la psicología española (1989-1998). *Papeles del Psicólogo*, 81.
- Gibbons, M, Limoges, C., Nowotny, H., Schwartzman, S., Scott, P. i Trow, M. (1994). *The new production of knowledge. The dynamics of science and research in contemporary societies*. Thousand Oaks, CA: Sage.

- Gómez, I. i Bordons, M. (1996). Limitaciones en el uso de los indicadores bibliométricos para la evaluación científica. *Política Científica*, 46, 21-26.
- Sanz, J. (2003). Tan fácil es censurar los errores como difícil no incurrir en ellos. Una revisión crítica de Ortiz-Recio y colaboradores. *Papeles del Psicólogo*, 85.
- Sebastián, J. (2008). The Knowledge transfer in the cooperation for development. *Arbor. Revista de Ciencia, Pensamiento y Cultura*, CLXXXIV (732), 719-728.
- Teva, I., Vico, C., Poveda-Vera, J. y Valor-Segura, I. (2004). El rigor científico: ¿Un asunto de criterios o un fantasma en la investigación científica? *Papeles del Psicólogo*, 87.
- Villar, A. (2003). La evaluación de la investigación en economía. *Revista Valenciana de Economía y Hacienda*, 8, 97-134.

Impacte dels grups de recerca en la producció científica

Elisabet Tubau
Vicedegana de Postgrau i Recerca
Facultat de Psicologia. Universitat de Barcelona

El coneixement científic, com a coneixement comunicable, obert a la crítica i susceptible d'ésser modificat d'acord a noves evidències, és clarament un producte social. No obstant, l'activitat de recerca ha estat, fins fa pocs anys, un treball realitzat de forma individual en la major part. De fet, tradicionalment s'ha considerat que l'avanç científic es devia a l'esforç i genialitat d'investigadors solitaris. Si la genialitat o capacitat d'innovar és conseqüència del treball individual, quin és el paper del grup de recerca? Fins a quin punt el grup potencia el talent de cadascun dels seus membres? En definitiva, és el grup de recerca una estructura adequada per a facilitar la recerca de qualitat?

Segons dades d'un estudi recent¹, la recerca en grup no solament incrementa la producció científica (nombre de publicacions i patents) sinó també la quantitat de cites rebudes per part d'altres autors (nombre de cites externes). Si considerem el nombre de cites externes un dels indicadors de qualitat, llavors podríem concloure que el treball en grup té un impacte positiu tant en la quantitat com en la qualitat de la recerca. L'impacte del grup varia però entre els diferents àmbits de coneixement, sent especialment significatiu en l'àmbit de les ciències experimentals i enginyeria, moderat en l'àmbit de les ciències socials i en les patents, i pràcticament inexistent en les àrees d'arts i humanitats.

Es cert que cada cop més l'activitat de recerca requereix una col·laboració contínua i fluïda tant a nivell intern, entre investigadors d'un mateix àmbit, com entre investigadors de diferents disciplines. En aquest sentit, el grup de recerca ofereix als investigadors un espai de suport i col·laboració estable, a banda de les col·laboracions puntuals les quals segueixen sent tant o més importants. A més de potenciar les sinèrgies i el repartiment de tasques entre els investigadors, el grup possibilita que la recerca sigui avaluada de forma més continua, mitjançant, per exemple, l'organització de reunions periòdiques.

Coincidint amb aquest estudi, les dades globals de producció científica de la Facultat de Psicologia de la Universitat de Barcelona mostren que el nombre d'articles publicats en revistes indexades ISI i, especialment el factor d'impacte, incrementen a mesura que es consoliden més grups a les diferents convocatòries de suport als grups de recerca de l'AGAUR. El nombre de projectes de recerca en convocatòries competitives també s'ha vist incrementat, especialment en convocatòries europees.

¹ Wuchty, S., Jones, B. F. & Uzzi, B. (2007). The Increasing Dominance of Teams in Production of Knowledge. *Scienceexpress*, 12 April 2007 / Page 1 / 10.1126/science.1136099

Si considerem que l'increment en nombre de grups reflecteix un canvi en l'organització de la recerca: de línies bàsicament individuals a línies coordinades dins un grup, podríem concloure que efectivament el grup de recerca és una estructura eficaç per a promoure la quantitat i la qualitat de la producció científica. No obstant, cal tenir en compte que l'increment en el nombre de grups consolidats coincideix, al menys en el cas de la facultat de Psicologia, amb la incorporació de personal amb dedicació exclusiva a la recerca (investigadors dels programes ICREA, Ramon y Cajal i Juan de la Cierva), fet que ens portaria a matisar la conclusió anterior. Es a dir, a banda dels canvis en alguns dels mètodes de treball que pot implicar el fet de pertànyer a un grup, la incorporació de personal dedicat exclusivament a la recerca és un altre factor molt important per a la millora de la producció científica.

El microcosmos de la recerca en Psicologia reproduïx la tendència observada en l'estudi citat anteriorment (Wutchy et al, 2007). Aparentment l'impacte del grup és major en les àrees més properes a la neurociència i psicologia experimental que en els àmbits de la psicologia social i educativa. Les dades, però, també reflecteixen la influència d'altres factors, a banda del treball en equip. Els grups més propers a les neurociències incorporen la majoria d'investigadors a temps complet i les revistes on publiquen els resultats de les seves recerques solen tenir factors d'impacte superiors. No és objecte d'aquesta comunicació analitzar les causes d'aquestes diferències, anàlisi que requeriria l'estudi en profunditat de diversos factors. No obstant, les dades comentades poden suggerir punts de reflexió sobre el paper dels grups de recerca en la producció científica.

Bàsicament, les dades analitzades suggereixen que el grup de recerca és un factor rellevant per a la incorporació d'investigadors, per a l'accés a projectes de recerca de més ampli abast i per a la millora de la producció científica, tal com reflecteixen els actuals indicadors d'impacte. És possible que els beneficis de la recerca en el si d'un grup es deguin, almenys en part, al fet de facilitar que el coneixement tingui un caràcter social, és a dir, comunicable i obert a la crítica, ja des de les seves fases inicials. Cal però preguntar-nos si la pressió per la comunicació gairebé immediata (dins i fora del grup) impedeix el desenvolupament de coneixement més sòlid. Malauradament la majoria d'indicadors d'impacte són mesures de difusió a curt termini més que de permanència o solidesa del coneixement. Sense aquesta mesura és difícil respondre si el grup és realment l'estructura adequada per a impulsar la genialitat i, en definitiva, la recerca de qualitat.